תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר מועד

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי שבת

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי שבת

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-שבת/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 7
הלכה ג 7
הלכה ד 10
הלכה ה 12
הלכה ו 13
הלכה ז 13
הלכה ח 13
הלכה ט 14
הלכה י 14
הלכה יא 15
פרק ב 15
הלכה א 15
הלכה ג 16
הלכה ד 17
הלכה ה 17
הלכה ו 18
הלכה ז 18
פרק ג 19
הלכה א 19
הלכה ב 20
הלכה ג 20
הלכה ד 21
הלכה ו 22
הלכה ז 23
פרק ד 24
הלכה א 24
הלכה ב 24
הלכה ג 25
פרק ה 25
הלכה א 25
הלכה ב 25
הלכה ג 25
הלכה ד 26
פרק ו 27
הלכה א 27
הלכה ב 27
הלכה ד 28
הלכה ה 28
הלכה ז 29
הלכה ח 29
הלכה ט 29
פרק ז 29
הלכה א 29
הלכה ב 32
הלכה ד 38
פרק ח 38
הלכה א 38
הלכה ב 40
הלכה ו 41
הלכה ז 41
פרק ט 41
הלכה א 41
הלכה ב 42
הלכה ג 42
הלכה ד 43
הלכה ה 43
הלכה ז 43
פרק י 43
הלכה א 43
הלכה ב 43

הלכה ג 43
הלכה ד 44
הלכה ה 44
הלכה ו 44
פרק יא 45
הלכה א 45
הלכה ב 45
הלכה ג 46
הלכה ה 46
הלכה ו 47
פרק יב 47
הלכה א 47
הלכה ג 47
הלכה ה 48
פרק יג 48
הלכה א 48
פרק יד 48
הלכה א 48
הלכה ב 49
הלכה ג 49
הלכה ד 49
פרק טו 50
הלכה ב 50
הלכה ג 50
פרק טז 51
הלכה א 51
הלכה ב 51
הלכה ג 52
הלכה ח 52
פרק יז 53
הלכה א 53
הלכה ו 53
הלכה ז 53
פרק יח 54
הלכה א 54
הלכה ב 54
פרק יט 54
הלכה א 54
הלכה ב 55
הלכה ג 55
הלכה ד 55
פרק כ 56
הלכה א 56
הלכה ג 56
הלכה ד 56
הלכה ה 56
פרק כג 57
הלכה ב 57

פרק א

הלכה א

ודכוותה יציאות השבת ב' שהן ד' לחיוב והא תני דלתות כו'. — צ"ל: ודכוותה יציאות השבת ב' שהן ד' לחיוב ועוד מן הדא דתני (ע' מדות רפ"ד) דלתות ההיכל שתים שהן ארבע ולא תנינן תמן (פי' בריש פ"א דשבועות) הדא אמרה לחיוב אתינן מיתני ברם הכא (פי' בדלתות ההיכל) לא לחיוב ולא לפטור. ניתני שנים עשר פטור (פי' כאן בשבת שנשנו פטורים ג"כ) א"ר חייא בר אבא לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא חיוב (פי' דבר שהוא פטור בדיעבד ואסור לכתחילה שכ"ה סגנון הירושלמי ע' סנהדרין סופ"ז) ההן פטור דתנינן הכא מותר א"ר יוסי כו' יציאות השבת אין הכנסה בכלל (פי' בתמיה) המוציא מרשות לרשות אין המכניס בכלל (ג"כ בתמיה) ועוד מן הדא (כ"ה בריש שבועות) דמר ר' יסא כו'.

הוי מה דמר ר' יוחנן דלא כר' יוסי א"ר אילא לא סוף דבר כו'. —חסר כאן וכצ"ל: הוי מה דמר ר' יוחנן דלא כר' יוסי הוציא כגרוגרת בפתח זה וכגרוגרת בפתח זה בהעלם אחד חייב שתיים א"ר אילא לא סוף דבר כו' אפי' פתוחין לפלטיה אחת דר' יוסי היא דר' יוסי מדמי רשויות להעלמות לפטור כמה דר' יוסי מדמי כו' שאם הוציא כגרוגרת וחזר והוציא כגרוגרת בפתח אחד בשתי העלמות שמא אינו חייב שתים וכא הוציא כגרוגרת בפתח זה וכגרוגרת בפתח זה בהעלם אחד חייב שתים א"ר יודן ר' יוסי מדמי רשויות לאכילת פרסים (פי' דלפ"ז י"ל דלר' יוסי הוציא כגרוגרת בפתח זה וכגרוגרת בפתח זה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת).

ר' זעירא בעי עד שיטול על מנת להניח נטל לאכול ונמלך להניח לא הוי חייב מה דמר כו'. —צ"ל: נטל לאכול ונמלך להניח לא תנ י הוציא חצי גרוגרת כו' (ומה שבינתיים מיותר ונכפל בטעות מלמעלה בעמוד זה).

כהדא דתני ואם לאו פטור. — צ"ל: בהדא תני ואם לאו פטור (פי' בתמיה).

מני אמרו לו ר' יוסי מחלפא שיטתיה דר' יוסי כו'. — צ"ל: מני אמרו לו ר' יוסי (פי' שר' יוסי הוא בכלל החכמים שחולקין על ר"מ) מחלפא שיטתיה דר' יוסי תמן לא עביד המהלך כמניח ובא הוא עביד המהלך כמניח (פי' בהוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת והעבירה דרך עליה כמבואר למעלה) א"ר חיננא מנו אמרו לו חכמים שנחלקו על בן עזאי (דברי ר' חיננא כתובים למטה בעמוד זה ושייכים כאן ודברי ר' יודן דהכא שייכים שם וכן העיר בניר) א"ר ינאי בלע חצי זית כו'.

בגין מדמייתה לחלבין והוא עבד כן. — צ"ל: בגין מדמיתה לחלבין הוא אמר כן.

מן הדא המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור לאחריו ובא לו כו'. —צ"ל: המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור הא לאחריו ובא לו לאחריו חייב (כ"ה בתוספתא פ"י) ואפשר שלא יעשה בינו לבין הכותל כרמלית (פי' למטה בסוף העמוד מבואר שאם אין בין האדם והכותל ד' אמות נעשה אותו מקום כרמלית וה"ג כשהאדם יוצא מפתח ביתו ומשאו על אחוריו מיד כשיוצא לרה"ר ד' אמות ראשונות נעשות כרמלית והרי הוציא לרה"ר דרך כרמלית ומ"מ חייב) כו' יצא משואו תחילה ד' חייא בר אדא (ע' מ"ש בפיאה פ"ז ה"ח, עמ' 30) בעא קומי ר' מנא וזו דרך הוצאה היא (פי' בתמיה) כו' ויידא אמרה דא ר' אחא ר' מיישא בשם ר' יוחנן המוציא אוכלים ונתנן על האסקופה (פי' וחזר והוציאם בין שהוציאם אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת כדתנן לקמן פ"י מ"ב ומוכח שאם עשה מלאכתו בבת אחת חייב אע"פ שהעבירן דרך אסקופה כרמלית) כו' דלא אמרה מן גרמיה (פי' שלא הביא בעצמו ראייה זו מאותה משנה) תני (ברייתא בבבלי ה' ב') המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר רב הונא בשם רב הכל מודין כו'.

מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לרב הונא כו'. — צ"ל: מתניתא מסייעא לרב יהודה היה עומד ברה"ר כו' ואם הוציא פטור מתניתא מסייעא לרב הונא המוציא אוכלין כו' הא אם עשה מלאכתו בבת אחת חייב, כרבנן הא לבן עזאי אפי' עשה מלאכתו בבת אחת פטור מה עביד לה ר' יהודה (פי' דברייתא דמסייעא לרב יהודה לא קשיא לרב הונא דמוקים לה כבן עזאי אבל מתניתא דמסייעא לרב הונא במאי מוקים לה רב יהודה לא כבן עזאי ולא כרבנן) א"ר יודן תיפתר שהיה (פי' האדם) מוטל על האסקופה מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ ופשט ידו ונטלן והוציאן לחוץ והרי לא הלך והא תנינן ר"מ אומר כו' על דעתיה דר' יהודה דלא כבן עזאי ודלא כרבנן, ר' יוחנן בעי היה עומד כו'.

ר' שמואל בשם ר' זעירא בחוטף כן הא אם קלט חייב כו'. — צ"ל: בחוטף כאן (פי' הא דתנן קלטה אחר כו' היינו באופן שחטף אותה באמצע דרכה טרם שהגיעה כנגד אותו מקום שבו תנוח לכך פטור) הא אם קלט (פי' שקלטה מן האויר כנגד המקום שסופה לנוח שם) חייב מה בין נחה לארץ לנחה לתוך ידו ותהא פשיטא ליה שהוא חייב (פי' ולמה נסתפק ר' יוחנן) תמן הוא זרק ואחר קיבל כו' אילו זרק בימין וקלט בשמאל שמא אינו חייב מן הדין פיו (פי' שאמר ר' יודן למעלה דמי שמוטל על האסקופה ופשט ידו לפנים והוציא כגרוגרת לחוץ ונתנו לתוך פיו ואכלו חייב).

ר' אחא בשם ר' בא כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה (הוא ר' יהודה ע' עירובין פ"י ה"ג) אית תניי תני מותר (וכ"ה בתוספתא עירובין פרק יו"ד).

הוון בעון מימר מ"ד מותר בשיש שם רוחב ארבעה כו'. צ"ל: הוון בעון מימר מ"ד מותר כמ"ד מותר להשתמש באויר עשרה ומ"ד אסור כמ"ד אסור להשתמש באויר עשרה א"ר יוסי בר"ב בין זה כו'.

אלא בשעה שהיה מרבע להן את הרוחות אנן קיימין. — צ"ל: אלא בשעה שהיה מכוין להן את הרוחות (ע' עירובין פ"ה ה"א).

ולא כן תני ר' נחמיה צב כמין קמרוסטא היו (פי' שהעגלה היתה מקורה ומכוסה כולה ע' ערוך ערך קמר) אילו חור ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה שמא אינו אסור להשתמש כו' (פי' אפי' לחכמים דלקמן פי"א ה"ג וה"נ עגלה מקורה כחור ברה"ר היא ודינה כרה"י אבל עדיין לא ידענו דעמוד ברה"ר גבוה יו"ד ורחב ד' שדינו כרה"י) תרוטות היו (פי' שהיו נוטלין מעליה את הקימור וכל העגלה היתה מגולה והיא אז כעמוד ברה"ר).

א"ל חייב שאינה דומה לאותה סבר רבי כו'. —צ"ל: שאינה דומה לידו סבר רבי כו'.

אסטווה דתנינן וכן גשרין המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת. — פי' ואיסטווה הוא גג מקורה הנשען על עמודים פתוח לאויר בלא מחיצות וזהו שאמרו בתענית פ"ג הי"א הר הבית מקורה היה ותני כן אסטיו לפנים מסטיו (וכן פירש במוסף הערוך ערך אסטווה א' והוא שלא כפרש"י בבבלי דמכילתין ו' א' ובפסחים י"ג ב') וע' ב"ב פ"ג ה"י.

הלכה ב

מתניתין א' (ג' א') **אילו תני ר' חייא ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אלא חשיכה כו'**. — צ"ל: הוינן אמרין לא אמרו אלא חשיכה כו'.

ולא לבורסקי איתא חמי בדילין ממי שריחו רע כו'. — צ"ל: ולא לבורסקי איזו היא התחלת בורסקי משיתחיל במלאכתו איתא חמי בדילין כו'.

הלכה ג

מתניתין ב' (ג' ב') **הא שאר כל אדם יוצאין בכך מחלפא שיטתיה כו'**. —צ"ל: הא שאר כל אדם יוצאין בכך פטורין מחלפא שיטתיה כו'.

מתניתין ג' א"ר שמעון בן חלפתא ולא מחלזון שמענו וחלזון יש לו כו'. —צ"ל: ולא מאלים שמענו ואלים יש להן גידים ועצמות (וכ"ה בבבלי ק"ז ב', ואין לגרוס כאן "חלזון" שהרי לדעת הירושלמי לא היתה במדבר צידת חלזון וצביעת תכלת כי לשיטת הירושלמי הוציאו ממצרים תכלת וארגמן ותולעת שני מוכנים ולא צבעו אותן במדבר כדמוכח לקמן פ"ז ה"ב דף יו"ד רע"ג דשם שאלו מה צביעה היתה במשכן והשיבו שהיו משרבטין

בבהמה בעורות אלים מאדמים וכ"כ בשירי קרבן שם; ועו"ש ה"ג דלמ"ד דתחש לא צדו אותו במדבר לא היה צידה במשכן; ועו"ש ה"ב למדו את הקשירה במשכן; מתופרי יריעות או מאורגי יריעות או ממיתרי המשכן ולא הזכירו את החלזון בכל אלה. ואיתא בשמות רבה סו"פ ל"ג וכשבא משה אמר להם שיעשו המשכן יש מהם שהביא מעצמו ויש מהן שלא הביא אלא ממה שהיה מונח בידו שכן הוא אומר כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' וע"ש בידי משה ויפ"ת אבל שיטת הבבלי ע"ד ב' דקשירה נלמדת מציידי חלזון, והענין תמוה דהיכן מצאו את החלזון במדבר כדי לצודו וכבר נשאל על זה הרדב"ז בשו"ת ח"ב סימן תרפ"ה ומה שהשיב שם שהחלזון מצוי בים בחלקו של זבולון כדאיתא בבבלי מגילה ו' א' ואין בין ים סוף להר סיני אלא דבר מועט והיו הולכין לים סוף וצדין אותו יעו"ש אין לו יסוד כל עיקר שמעולם לא היה ים סוף בחלקו של זבולון והים סוף רחוק מחלקו של זבולון כרחוק צפון מדרום, גם כי צידת החלזון לא היה בים סוף רק בים הגדול כדמשמע בספרי ברכה פיסקא שנ"ד ובבלי שבת (כ"ו א') "ציידי חלזון מסולמא דצור עד חיפה", וידוע דצור וחיפה הן על שפת הים הגדול שהוא היה גבול חלק זבולון כ"ש בכפתור ופרח פי"א והאריך בזה בביאור רד"ל לפר"א פי"ח; ושם נתקשה על מה שכתב הרמב"ם בפ"ב ה"ב מציצית דהחלזון מצוי בים המלח, אבל נעלם מהרד"ל ז"ל שהרמב"ם מכנה לים הגדול "ים המלח" כדמוכח ממה שכתב הרמב"ם בהשלמת פירוש המשנה שלו. וראיתי בק"ע שכתב לפי נוסח שלפנינו דכינה יש לה גידים ועצמות וחלזון אין לו גידים ועצמות, והוא הפך המורגש והמפורסם וכתב עוד בק"ע דהצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת משום צידה הנה תפס שיטת הבבלי ע"ה א' ולא כן שיטת הירושלמי לקמן פ"ז ה"ג אלא שחייב אחת משום נטילת נשמה ע"ש). תני כל דבר שאין לו גידים כו'.

ר' יוסי ב"ר בון בשם רב זביד אחת לז' שנים כו'. —צ"ל: ריבר"ב בשם רב אחת לז' שנים כו' קומקמה מתעביד ארפד ארפד מתעביד שד (כן העתיק בספר חסידים הוצאת מקיצי נרדמים סימן תתתרס"ג) ממוחא דרישא מתעביד עקרב ודמעיא סממי (כן העתיק ר' חננאל בב"ק ט"ז א' וע' בבלי דמכילתין ע"ז ב') תולעתא דסוסיא מתעבדא אורדענייא (פי' צפרדע) דתורתא כו'.

עולא בר ישמעאל בשם ר' ליעזר אפי' כמה על דעתיה דר' ליעזר כו'. — צ"ל: בשם ר' ליעזר אפי' גבוה כמה על דעתיה דר' ליעזר אפי' נתון בבית אחר (כן העתיק באו"ז ח"ב סימן ל"ב ור' ליעזר זה הוא ר' אלעזר בן פדת האמורא שעולא בר ישמעאל או עולא סתם שבבבלי רגיל לומר בשמו בירושלמי ובבלי ובאו"ז שם נשתבש בזה לומר שהוא ר'

אלייעזר בן הורקנוס חבירו של ר' יהושע וכעין זה נשתבש באו"ז ב"מ סימן ג' שחשב דר' יוסי דירושלמי רפ"ג דב"מ הוא ר' יוסי התנא שנימוקו עמו ואינו אלא ר' יוסי האמורא חבירו של ר' יונה [וע' מ"ש בחלה פ"א ה"א, עמ' 123, על אודות ר' יוסי זה] וכעין זה בביאורי הגר"א א"ח סימן רס"א אות י"א חשב על הא דאיתא בבבלי שבת ל"ה ב' א"ר יוסי לא כוכבים גדולים כו' שהוא ר' יוסי התנא ואינו אלא אמורא ר' יוסי בר אבין כהנוסח שברי"ף ורא"ש וראשונים ובכ"י כ"ש בד"ס שם וכעין זה בירושלמי ריש ברכות א"ר יוסי ב"ר בון ובלחוד דתחמין תלתא כוכבין בר מן הדא כוכבתא).

אתת חדא רוחא ונסיתיה ושרי תהי ביה כו'. — באו"ז ח"א סימן קכ"ד הביא מעשה כזה בשינויים בשם מדרש תנחומא פרשת זה ספר, ונמצא במ' תנחומא החדש (הוצאת הר"ש בובער ז"ל) פ' בראשית אות כ"ז ונראה שכל הענין שם אינו מגוף המדרש רק הוספה מאיזה מעתיק וראייה לזה שבתנחומא שם פ' מקץ אות ט"ו כתוב ג"כ מעשה זה באריכות וכפי הנוסח דכאן בירושלמי ע"ש.

מתניתין ד' כ"מ ששנינו באמת הלכה למשה מסיני מהו מתקן ראשי פרקים כו'. —יש להפך הגירס' וכצ"ל: הלכה למשה מסיני תני (תוספתא פ"א ובבלי י"ג א') רשב"ג אומר התינוקות מתקינין להן ראשי (ע' היטב בבבלי שם) פרקיהן לאור הנר (פי' אפי' שלא בפני החזן) מהו מתקינין להן ראשי פרקיהן פסקין מהו כדון (פי' למה התינוקות מותרין לקרות לאור הנר אפי' שלא בפני החזן) אילין בעיי דיטפי בוצינא ואילין כו' (פירוש שאין דעת כל התינוקות שוה דיש מהן שרוצין לכבות את הנר ויש שאינן רוצין יש מהן שרוצין להטות הנר להרבות אורה ויש שאינן רוצין לפיכך אם ירצה אחד מן התינוקות לכבות את הנר או להטותה לא יניחו לו האחרים ויזכירו לו דשבת היום, ובמפתח לר' נסים גאון פירש באופן אחר שהתינוקות רוצין שתיכבה הנר לכך לא יטו כדי שתיכבה ומפני זה מותרין לקרות לאור הנר אבל החזן רוצה שלא תיכבה הנר לכך הוא אסור לקרות לאור הנר).

מתניתין ה' שנאמר כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ כו' פרצו לרוב. — ע' מ"ש בפיאה פ"ז ה"ב (עמ' 28).

ואם לאו תהא אכיל שבעה יומין מן שתא. — צ"ל דז' ימים הם: פסח ב' ימים ראשון ושביעי, עצרת יום אחד, רה"ש שני ימים (מפני שבכ"מ עושין רה"ש ב' ימים מפני הספק שאין הקביעה מרה"ש ידועה רק במקום שמקדשין את החדש), סוכות ב' ימים, והטעם שצריך לטהר את עצמו ברגל כדאיתא בבבלי רה"ש ט"ז ב'. אבל במאור ואחריו כל המפרשים פירשו דז' ימים אלו הן שבין רה"ש ליוהכ"פ ועל רה"ש לא הוצרך להזהיר

שהכל לשין בבתיהן ואין זה מחוור דעשרה ימים ה"ל לומר וכעין שאמרו "עשרה ימים שבין רה"ש ליוהכ"פ".

הלכה ד

מתני' וי"ו א"ל ר' ליעזר אילו היתה חסירה ומילאוה יאות כו'. —צ"ל: אילו היתה מלאה וחיסרוה (פי' שבאופן זה יפה אמרת אבל אין הדבר כן שלמה הדבר דומה) לחבית מלאה אגוזין כו' א"ל ר' יהושע אילו היתה חסירה ומילאוה יאות לחבית שהיא מליאה שמן כו'. **תני י"ח דבר גזרו וביו"ח רבו וביו"ח נחלקו ואלו הן שגזרו כו'** (פי' מסדר התלמוד מונה מספר לדברים הללו אבל אין זה מן הברייתא) ועל הלכות בעל קרי (פי' שקבעו הלכות מה שמותר לו לבעל קרי ללמוד ומה שאסור לו וכדמפרש למטה שונה הלכות ואינו שונה אגדות כו'; אבל דין בעל קרי בכלל שאסור בתורה גזירה קדמוניות היתה ומיוחסת לעזרא במגילה פ"ד ה"א) ועל הילכות ארץ העמים (פי' בס"ה שמונה דברים) תמן תנינן כו' והטבול יום (פי' טבול יום דבית הפרס שהוא מדבריהם וצריך הערב שמש וכדאיתא בפסחים פ"א ה"ז וזה דלא כשיטת הבבלי בענין זה שאמרו סמי מכאן טבול יום) והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין (פי' וכולן עשרה דברים ועם שמונה שלמעלה הן י"ח).

ממה שרבו שובעה אינון כו'. —צ"ל: מה שרבו שובעה אינון (פי' בפרק זה במשנה ואלו הן: א) לא ישב אדם לפני הספר, ב) מפסיקין לק"ש, ג) לא יצא החייט, ד) ולא יפלה את כליו, ה) ולא יקרא לאור הנר, ו) החזן רואה כו', ו-ז) לא יאכל הזב) ואילין אינון חורנייתא מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לגוי, כל המטלטלין מביאין את הטומאה (ומה שבינתים מיותר דלא יאכל הזב הוא מן השבעה שבפרקין שמָנה כבר) כו' אף גידולי תרומה (פי' והן כולן י"א דברים[1] ועם השבעה שבפירקין הן י"ח) אילו שרבו ואילו הן שנחלקו אילין חמשא דמתניתן (פי' אין שורין דיו, אין נותנין אונין, אין פורשין מצודות, אין מוכרין לגוי ואין נותנין עורות) והשאר מן מה דתני ר"ש בן יוחי בו ביום גזרו על פיתן כו' ועל עדותן (פי' שאין נאמנין לעדות אשה אף כשהן מסיחין לפי תומן ע' יבמות פט"ז מ"ה ובניר כתב בשם חכם אחד דצ"ל "ועל עדיהן" דהיינו שאסור לשאת ולתת עמהן לפני ימי חגם ע' ריש ע"ז) ועל מתנותיהן (פי' שאם יתנו זרוע ולחיים וקיבה מן בהמתן ששחטו לא יקבלו מהן אף להאכילן לכלבים) כו' ועל ביכוריהן (פי' שאם הביאו ביכורים מפירות

[1] פי' ועל ששה דברים שורפין את התרומה נחשבין לששה ולאו דוקא שתקנו לשרוף ספקות אלא שגזרו לתלות אבל בזמן מרובה אח"כ כשהיו הסנהדרין באושא או גזרו עליהן שריפה כדאיתא בפסחים פ"א ה"ו ובבלי דמכילתין ט"ו ב' אבל ב"ש וב"ה גזרו עליהן לתלות וכאן תפסו לשון המשנה בטהרות פ"ד מ"ה ולאו דוקא, וכל זה היה בהעלם מבעל דד"ו ח"א צד 598 שכתב שהבבלי והירושלמי חולקין בזה.

שדותיהן לא יקבל הכהן מהן והנה ר"ש בן יוחי מונה כאן י"ח דברים אלא ששחיקה חילקא וטיסני הן ענין אחד נשארו ט"ז דברים ומהן יש ג' דברים שכבר נחשבו בין י"ח דבר שגזרו עליהן למעלה והן פיתן גבינתן ובנותיהן ונשארו עוד י"ג דברים שלר"ש גזרו גם עליהן ולחכמים נחלקו עליהן ועמדו במחלוקתן מפני שב"ה לא הסכימו עליהן.

וכתב בב"י יו"ד סו"ס קט"ו בשם סמ"ג שאמרו בספר העתים בשם ירושלמי פ"א דשבת כו' תני רשב"י אומר בו ביום גזרו על פתן ועל שמנן כו' וחמאותיהן ויש ירושלמי שאין שם חמאותיהן ע"כ וכל זה איתא גם בהג' מיימוניות להלכות מאא"ס פ"ג אות למ"ד אלא דשם איתא "בשם ספר העיטור" והוא ט"ס וצ"ל "העתים", והנה לפנינו בירושלמי חסר "שמנן וחמאותיהן" ובראב"ן דף ס"ב העתיק רק "שמנן" וחסר "חמאותיהן", ובמנהיג הלכות חלב וחמאה של גוים סימן קל"ד כתב בשם ירושלמי דאין מעמידין דחשיב י"ח דברים וחשיב חמאה בהדייהו וכ"כ הרשב"ץ בתשובותיו ח"ג סימן יו"ד ולפנינו גם באין מעמידין ליתא כנוסח זה. ומ"מ יש רמז לנוסח זה בחילופי מנהגים שבסוף ספר יש"ש ב"ק סימן יו"ד דשם איתא בני א"י אוסרין חמאה של גוים מפני ג' דברים מפני חלב שחלבו גוי ומשום בישולי גוים ומשום חלב טמא בני בבל מתירין חמאה של גוים שאינו מקבל טומאה ע"כ וזה מובא גם במנהיג שם ובמרדכי ע"ז פ"ב ויש להגיה במקום "בישולי גוים" שאין לו מובן "גיעולי גוים" ובני בבל לא חשו לגיעולי גוים כדאיתא בבבלי ע"ז ל"ט ב' "אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא ומותר" וגם משום חלב טמא לא חשו כמו שאמרו שם ל"ה ב' חלב טמא אינו עומד, והטעם שנתנו עוד משום חלב שחלבו גוי אינו אלא משום חשש עירוב חלב טמא ולפ"ז אין לבני בבל שום איסור לחמאה של גוים, והנה לפי נוסח הקדמונים שגרסו בירושלמי גם חמאותיהן צ"ל דיין וחומץ נמנין שניהן לאחד משום דאיסור החומץ אינו אלא מפני שהיה בתחלתו יין).

כך אנו אומרים במקום שאין תבשילי ישראל מצויין כו'. — ע' שביעית פ"ח ה"ד (עמ' 75) מה שתקנתי בזה.

כל האוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא אין בו משום תבשילי גוים ויוצאין בו משום עירובי תבשילי ן. — בע"ז פ"ב ה"ח נשמטו המלות "ויוצאין בו משום עירובי תבשילין" ובמקומן איתא שם "עם הפת יש בו משום בישולי גוים" פי' שאינו נאכל חי בעצמו אלא עם הפת אם בשלו הגוי אסור, וע' מ"מ שם.

מה מקיים ר"ח רובא אוכל תשברו מאתם כו'. — צ"ל: מה מקיים רב טעמא דר"ח רובא אוכל תשברו כו' שאם היה קשה עליך באוכל תשברו, ואם לאו (פי' שאינו מסתפק במתנה של מיני אוכלין) הכרע עליו כסף.

אחראי ומייתון אני אומר אירס שוקע הוה השמן כו'. — יש כאן חילוף הגירסא וצ"ל כמו שהוא בתרומות פ"ח ה"ה ע"ש (ומ"ש לעיל עמ' 95).

שהיו עולין עמו להר המלך ונהרגין עליו. — פי' שרוב הזתים היו גדילין בהר המלך ושם היו עושין מהן שמן ואין ישראל מצויין שם כמבואר בדמאי רפ"ו והיו רבים מישראל עולין לשם כדי לעשות שמן בעבור ישראל והיו באין לידי סכנה ולכך התיר רבי שמן של גוים כדי שלא יהיו מוכרחין לעלות להר המלך לעסוק בעבודת השמן (דורות הראשונים ח"ב דף קמ"ד).

שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין. — כתב הראב"ד בפירושו לעידיות שם דהא דתנן בחכמה ובמנין מנין שנים קאמר והכי איתא בירושלמי ע"כ ולפנינו בירושלמי לא מצאתי מפורש אם לא שנתכוין למגילה פ"ב ה"ב ע"ש.

א"ר אבין לוסר ז' עממים תנא ר' יהושע אנייא לוסר את ביציהן. — חסר בינתיים וכצ"ל: לוסר ז' עממים ודכוותה בשני מקומות כתיב בעופות טמאים לא יאכלו (ויקרא י"א י"ג) לא תאכלו (דברים י"ד י"ב) תנא ר' יהושע אנייא לוסר ביציהן.

רב כהנא בריה דר' חייא בר אבא. — צ"ל: ר' כהנא בשם ר' חייא בר אבא (ע' רה"ש פ"ב ה"ח שר' כהנא היה תלמידו של ר' חייא בר אבא אבל לא מצאנו בשום מקום ר' כהנא בנו של רחב"א)[2].

ר' אחא מטי בה בשם ר' יוחנן שאם (**כצ"ל**)**בטלו מבוטל**. — פי' שבאופן זה גזרו על השמן תחלה וכעין זה בשביעית רפ"א.

הלכה ה

[השלמות: **ומה טעמהון דבית שמאי כו'**. — נראה שב"ש אוסרין מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וטעמן דחוששין במלאכות הללו שמא יסייע ויתקן גם בשבת כי הסיוע והתיקון קל הרבה במלאכות אלו ורוב פעמים יש צורך בתקון, אבל הדלקת גרות מע"ש לשבת אף לב"ש היא מצוה ואין בה צורך לתיקון ואין חוששין שמא יוסיף שמן כי זה משתהא זמן מרובה ובתוך כך יזכור דשבת היום.]

א"ר יודן נצלו כאכילת בן דרוסאי אסרו דבר כו'. — צ"ל: נצלה כאכילת בן דרוסאי אסור אסרו דבר כו'.

[2] והרגיל בסגנון הירושלמי ידע ויבין כי לפי נוסח שלפנינו ה"ל לומר "ר' כהנא בריה דר' אחא אמר לה סתם ר' אחא מטי בה" כו' אבל לפי הגהתנו הסגנון הוא כמו שהוא כאן, באשר שבמקום שגם הראשון אמר בשם אחר אין שייך בו "סתם".

הלכה ו

כגון אילין קורייאי דלא מקפדין. — פי' "קורייאי" בני כפרים כמו אכרזון בקרייכון (יבמות פ"ט ה"ה וע' ערוך ערך קרתן).

[השלמות: **אילו עשה כן בשבת כו'**. — אולי דעת הירושלמי שאם נתן צמר ליורה בשבת אע"פ שקלט את העין במוצאי שבת חייב כזורע בשבת וקולט לאחר שבת.]

הלכה ז

מן מה דרב מעני מיתי קומי ר' חייה. — פי' מעני נתאחר וכעין זה לקמן פ"ב סוה"א ר' חייא בר אבא עני מיתיה קומי רב.

דמדמניות שבכרם הרי אלו אסורות. — פי' במעריך ערך דבדבניות שגרגרי ענבים הנושרין מן הגפנים כשנתיבשו ודומין לצמוקין נקראים בלשון ערבי "דמדמון".

הלכה ח

א"ר יוחנן זו דברי ר' יוסי ור"ע בא להכריע כו'. — צ"ל: א"ר יוסי ב"ר יהודה הן הן דברי ב"ה ור"ע בא להכריע כו' (ע' בבלי י"ח ב').

[השלמות: **כיי דמר שמואל כו'**. — אולי שמואל אמר זה על המשנה דלקמן פניג מיד.]

בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א. — פי' שבע"ז פ"א סוה"א נחלקו כעין מחלוקתן כאן באומנים ישראל שהיו עושין עם הגוי בימי אידיהן, ובאבל היינו הא דתניא באבל רבתי פ"ה ה"ח הפועלים שקיבלו מלאכה לעשות בתוך ביתו (פי' של אבל) אסור בתוך בתיהם מותר ר' שמעון בן יוחי (צ"ל: בן אלעזר כמבואר כאן וכן הגיה הגר"א בהגהותיו שם) אומר שכר יום בין כך ובין כך אסור שכר הקבולת בביתו אסור בבתיהם מותר במחובר לקרקע בין כך ובין כך אסור בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ע"כ וזה ג"כ כעין מחלוקתן כאן ודין שלשתן שוה.

ודע שבה"ג הלכות אבל כתוב כלשון הזה: "ובכלל גדול ובאבל ובלפני אידיהן הלכה כרשב"א" הנה סתם דבריו בחותם סגור ולא נודע על איזה הלכות נתכוין ואין לומר שנתכוין על אותן הלכות הנ"ל דירושלמי שהרי מחלוקתן לענין שבת הוא בירושלמי שבת פ"א ולא בפרק כלל גדול ועוד כי לא נמצא בפרק כלל גדול שום הלכה מרשב"א כ"ש בספר יד מלאכי, וגם כי מחלוקתן לענין שבת ואבל לא נמצא בה"ג כל עיקר.

וראיתי לרמב"ן בספר תורת האדם ענין איחוי הקרע שהעתיק ממו"ק כ"ו ב' וכלן רשאין להפכו למטה ולאחותו רשב"א אוסר באיחוי כו' וכתוב בה"ג בכלל גדול ובאבל ובלפני אידיהן הלכה כרשב"א ובהן סמך רבינו ז"ל (הוא הרי"ף ז"ל כנודע) בהלכותיו ודבר זה מצאתי אותו בירושלמי ע"כ, וכ"כ הרמב"ן במלחמותיו מו"ק שם ומובא בב"י יו"ד

סימן ש"מ ורואין אנו שדעת הרמב"ן היא שבה"ג נתכוין לאותן ההלכות שבירושלמי וכבר נתבאר שאינו כן; גם מה שחשב הרמב"ן שהירושלמי ובה"ג רמזו באבל למחלוקת רשב"א וחכמים באיחוי הקרע הוא פלא בעיני שהרי לא מצאנו מחלוקתן של רשב"א וחכמים באיחוי הקרע לא בירושלמי ולא בה"ג ואיך יעלה על הדעת שיקבעו הלכה בדבר שלא הזכירו את שמותן, ויותר נכון לפי שיטת הרמב"ן לומר שנתכוונו על מחלוקת רשב"א וחכמים בדין קריעה במו"ק כ"ב ב' דחכמים אמרו אחד האיש ואחד האשה ורשב"א אומר אשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון, ומחלוקת זו איתא נמי בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ח וכן בה"ג הלכות אבל (ובטור יו"ד שם פסק גם בזה הלכה כרשב"א אפשר שלדעתו בכל הלכות אבל פסק בה"ג כרשב"א) אבל כבר בררתי היטב על מה נתכוין הירושלמי בהלכה כרשב"א באבל ואין לפקפק כלל בזה.

הלכה ט

עד איכן ייבא כמה דמר ר' יוחנן בשם ר' חוניא עד כדי הילוך ארבעה מיל כו'. — צ"ל: עד איכן (כפירוש פ"מ לב"ש שאומרים אין נותנין עורות לעבדן אלא כדי שיעשו מבעוד יום כמה שיעור כדי שיעשו) ייבא כמה דמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי עד כדי הילוך ארבעת מיל (דברי ר' ינאי נאמרו על הא דתנן בחולין קכ"ב א' שהילך בהן כדי עבודה וע"ש קכ"ב ב') וכא כן. נתן כליו לכובס כו' אבוי דר' מתנייה הדא דתימר כו'.

הלכה י

ר' בון בר כהנא בשם רבנן תבשיל שנתבשל כל צורכו כו'. — צ"ל: ר' בון בר כהנא בשם רבנן הדא אמרה (פי' דמוכח מהמשנה) תבשיל שנתבשל כו' ר' זעירא בעי בשר בצל וביצה מצטמק ורע לו (וחולק על ר' ישמעאל בר' יוסי ור' חמא בר חנינא לקמן פ"ג ה"א דסברי בצים מצטמק ויפה להן [3]) כו' אתא ר' שמואל בשם ר' זעירא (ומצוי הוא בירושלמי פעמים רבות שר' שמואל אמר בשם ר' זעירא) חמין שהוחמו כל צרכן מותר לשהותן ע"ג כירה כו'.

ר' תנחום בר חייא בשם ר"ש ברבי חמין שהוחמו כל צרכן מותר כו'. — צ"ל: חמין שלא הוחמו כל צרכן מותר להחזירן ע"ג כירה שאינה קטומה ר"ז בעי לשהות אסור (פי' כדתנן ברפ"ג לא יתן עד שיגרוף ואמרו ע"ז בירושלמי שם כיני מתניתא מקיימין פי' היינו שהייה) כו' בשם ר"ש בי רבי פסח שלא נצלה כל צורכו כו'.

[3] עוד י"ל דביצה אינה אלא אשגרת לישנא ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ה (עמ' 5).

הלכה יא

ת"ת חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן ואת אמר הכין כו'. — צ"ל: ת"ת אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ואת אמר הכין (כן נראה במע"ש פ"ג ה"ב).

פסח מחזירו את שלם ואין את מחזירו מחותך כו'. — בתוספתא פסחים פ"ז וספרי ראה פיסקא ר"ל משמע שדין זה הוא אף בחול, ואולי שעשו סייג בחול משום שבת.

מתוך שאת אומר לו שהוא מותר אף הוא אינו צולה אותו כל צורכו כו'. — פי' שיקח את הפסח מן התנור כדי לבודקו אם נצלה יפה ואם יראה שעדיין לא נצלה כל צורכו יש לחוש שיחזירו אף בשבת ואם לא נצלה עדיין כמאכל בן דרוסאי ודאי שאסור להחזיר ולפיכך אסרו להחזירו מחותך משום חשש זה, אבל להחזירו שלם אין חוששין שכשהוא שלם קשה לבודקו אם נצלה כל צורכו מכל צדדיו לפיכך לא יוציאנו עד זמן מרובה כדי שידע בבירור שנצלה יפה יפה מכל צדדיו ובאופן זה אף נמלך להחזירו בתנור כדי שיהא חם ה"ז מותר להחזירו כשהוא שלם.

[השלמות: **ר' בא בשם ר' חייא בר אשי כו'**. באחד מהם צ"ל: "ר' בא **בר כהנא** בשם ר' חייא בר אשי", וכעין זה לקמן פ"ג ה"ה ד"ו ע"ב.]

קורה ורובה ברוב הקיפה. — צ"ל: קורה צריכה ברוב הקיפה.

כיני מתניתא אף בפחמין כל שהן. — צ"ל: כיני מתניתא בפחמין אף בגבולין כל שהן.

פרק ב

הלכה א

ר' אחא בשם ר' לייא דדינון. — פי' כך מכונה עץ שמן בלשון המקרא כדאיתא ברה"ש פ"ב ה"ב.

והא ששיתא הרי לא הוצת האור ברוב הדלק (פי' ששית שאין דרכה להיות דולקת ברוב היוצא) א"ר שמי לא כן (פי' ודין קורה וששיתא כדין ד' מדורות) כו'.

שבת שחלה להיות בחנוכה שאסור לראות כו'. — צ"ל: שבת שחל להיות בחנוכה אין מדליקין בפתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת והרי אסור לראות מטבע לאור החנוכה הרי אינו שוכח ומוציא את הפתילה כו'.

ר' אחא בשם ר' חסדא זאת אומרת שמותר להציל כו'. — פי' מדתנן במשנה ב' אין מדליקין שמן שריפה ביו"ט משמע דבערב יו"ט מותר להדליק אע"ג שדולק ביו"ט.

והא תנינן אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט כו'. — צ"ל: והא תנינן (במשנה א') ולא בשמן שריפה (פי' והיינו בערב שבת והוא אסור) מפני יו"ט שחל להיות בע"ש (פי' ולכן

אסרו אף בע"ש שחל בחול) מעתה כו' בשיטת ר' ישמעאל (פי' בשמן שריפה אין חולק שמותר לשורפו בלילה כשיטת ר' ישמעאל במילה שעבר זמנה).
ויש כאן זו כל מחוייבי טבילות טובלין כו'. - צ"ל: ויש לטבול כעין זו כל מחוייבי טבילות כו'.
וכן (כצ"ל) **חמיין רבנן מקדמין לעיבורה.** — פי' שהן מקדימין בזמנו קודם שיעבור הזמן.
כמה דתימר תמן לא עמד ב"ד וביטל כו'. - ע' מ"ש בהערותי לתרומות סופי"א (עמ' 103) על סוגיא זו.
[השלמות: **על ידי כן הוה שהר כו' צבע פתילתא מן חולא כו'**. ע' מ"ש ביאור זה בהגהותי סוף תרומות (עמ' 403), ודלא כק"ע.]

הלכה ג

א"ר שמעון ב"ר יצחק כתיב להעלות נר תמיד שיערו כו'. — צ"ל: א"ר שמואל ב"ר יצחק (כ"ה בסוכה פ"ה ה"ג וכן העתיק בפירוש ר"ח כאן) כתיב כו' שיערו כו' (וכתב ע"ז במנהיג הלכות שבת הצריכות סימן קמ"ג לא למעוטי צמר גפן בא אלא למעוטי כל היוצא מן העץ כי הנך דמתניתין אבל צמר גפן אינו יוצא מן העץ אלא מן הגרעינין שבו שהן פרי ע"כ וזה נכון, אבל התוספות בשבת כ"ז ב' ד"ה כל וכן ברא"ש רפ"ב שם כתבו בשם ר' תם דצמר גפן איגו עץ דאי שקלת לפירא לא הדר אילנא ומפיק ע"כ הנה תקנו מין צמר גפן זה שאינו מוציא פירותיו אלא שנה אחת אבל עדיין לא תקנו מיני צמר גפן שמוציאין הפירות בכל שנה ושנה כאילן ועל מין זה נתכוונו בכלאים פ"ז מ"ב ע"ש).
מקרן כתב רחמנא ותמן תנינן כו'. — אותו ענין שנוי לקמן פ"ז ה"ג (דף יו"ד ע"ג) ושם ליתא מלת "רחמנא" וגם כי לא נמצא עוד מלה זו בשום מקום בירושלמי, ולכן נראה שבמקום "רחמנא" צ"ל "מתניתין" שכן הוא הסגנון בפרק זה ובפרק שלמעלה על כל הלכה והלכה כתוב תחלה "מתניתין" וכאן נמי הוא תחילת ענין חדש דהיינו פתילת הבגד שקיפלה כו'.
ר' אחא ר' סימון בשם ר"ש נזירא עשאה מזור טהורה כו'. — צ"ל: עשה בה מעשה (פי' כגון שתקנה במספריים כדי להשוותה ותהא ראוייה לפתילה) טהורה שרייה בשמן לא כמי שעשה בה מעשה (פי' ועדיין היא טמאה ואסור להדליקה) ר' זעירא כו' מקולי שלש על שלש. לא סוף דבר טהורה (מילתא באפי נפשה היא וקאי אר"ע דאמר טהורה היא ומדליקין בה וע"ז אמרו דלאו דוקא משום דטהורה היא מתיר ר"ע להדליק בה אלא אפי' היתה טמאה היה מתיר) אלא אפי' טמאה בגין רב דרב אמר (ביצה פ"ד ה"ב) מסיקין בכלים (פי' ביו"ט) ואין מסיקין בשברי כלים (פי' שנשברו ביו"ט כמבואר שם ומאחר

שמותר להסיק בכלים מותר נמי להדליק במטלית שמקבלת טומאה אפי' ביום טוב שחל בע"ש).

הלכה ד

מה נפיק מן ביניהון ההן זקוקה דיקלון כו'. — צ"ל: ההן זקוקה (פי' נוד ע' ע"ז פ"ב סוה"ד) דקטריה (פי' שקשר פיו למעלה ועשה בו נקב קטן למטה והניחו על פי הנר) אין תימר משום שלא הותחל בכל טיפה (פי' וכל טיפה וטיפה שנופלת בתוך הנר דומה כתחילת הדלקה) כו' הרי אינו שוכח ומערה נשמעינה מן הדא אם חיברה היוצר מתחילה מותר מפני שהוא כלי אחד אין תימר משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה הרי לא הותחל בכל טיפה וטיפה אלא משום שמא ישכח ויערה שנייא היא שכולה אחד (פי' ומאחר שכולה אחד כמו שהתחיל בכל טיפה וטיפה) אשכח תני (תוספתא פ"ב וע' בבלי כ"ט ב') אם חיברה בסיד ובגפסיס מותר (פי' והרי כאן לא היתה כלי אחד מתחילה ומ"מ מותר ומוכח שעיקר הטעם משום שמא ישכח ויערה) ר' יהודה כדעתיה (פי' ר' יהודה שמתיר למלאות קערה בשמן וליתן ראש הפתילה בתוכה) דר' יהודה אמר (עידיות פ"ד מ"ו) משקה טופח חיבור.

הלכה ה

מה בין המציל ממה שבנר מה בין המציל ממה שבזית רבנן דקיסרין כו'. — צ"ל: מה בין המציל ממה שבנר מה בין המציל את הפתילה רבנן דקיסרין כו'.

בר קפרא אמר אפי' אינו צריך לדם אפי' אינו צריך לאפר מתניתא פליגא כו'. — צ"ל: אפי' אינו צריך לאפר ר' יוחנן אמר והוא שיהא צריך לדם והוא שיהא צריך לאפר (כן הוא בעירובין פ"י הי"א [כ"ו סע"ג] וכן העתיק רמב"ן במכילתין ק"ו א') מתניתא פליגא על ר' יוחנן שורו כו' שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב לא שלא לצורך? כו' אפי' שלא לצורך ותני כל המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין א"ר חנניה בריה דר' הלל מאחר שאלו לצורך היה כו'.

א"ר יוסי אין יסבור כר' יוחנן דאמר הבערה לימדה על כל המלאכות כו'. — צ"ל: אין לא יסבור כר' יונתן דאמר הבערה לימדה על כל המלאכות שבתורה (כ"ה במכילתא פ' ויקהל וכן בילקוט שם בשם מכילתא דר' יונתן אמר הבערה לחלק יצאת אבל בבבלי ע' א' הנוסח ר' נתן) יסבור כר' לעזר דר' לעזר אמר הבערה לימדה על עצמה (פי' ללאו יצאת ובבבלי שם איתא שר' יוסי סבר כן) ולית ליה לר' לעזר שיהא חייב על כל אחת ואחת אשכח תני בשם ר' לעזר אחת לחייב על כל אחת ואחת (כ"ה לקמן פ"ז ה"א דף ט' ע"א וע"ב וע' בבלי ע' א').

וחותה גחלים ומתחמם כנגדן בשבת פטור כו' כמ"ד חייב שתיים חייב דמר ר' אבהו כו'. — צ"ל: כמ"ד חייב שתיים חייב א"ד יודן תמן (פי' בחותה גחלים מתחת הקדירה שר' לעזר ב"ר צדוק מחייב שתיים) רוצה הוא שיבערו (פי' התחתונות) ורוצה הוא שיכבו (פי' העליונות דמיירי בנפח שצריך לזה ולזה לכך חייב שתיים) ברם הכא אינו רוצה שיבערו ואינו רוצה שיכבו (פי' שאינו רוצה שיכבו העליונות שהרי בדעתו להתחמם בהן) ר' אבהו בשם ר' יוחנן לית כאן חייב שתיים (פי' דאף בחותה גחלים מתחת הקדירה אינו חייב שתים ממש) אלא מעלין עליו כאילו חייב שתים (ע' בבלי יבמות ל"ב ב') הבעיר ובישל אית תניי תני כו'.

היידא היא ר' יודה אמר משום מבעיר ר' יוסי אמר משום מבשל. — פי' ר' יודה ור' יוסי דהכא הן הן האמוראים ר' יודן ור' יוסי תלמידיו של ר' זעירא ובזמנן של ר' חגיי ור' בא (ע' סוטה פ"א סוה"א) וכן משמע בסוף הלכה זו, ולאפוקי מהק"ע שחשב שהן ר' יהודה ור' יוסי התנאים ולכן היה הענין מוקשה לו ע"ש (כ"כ בחדושי ספר המצות להה"ג ר' דוב מייזליש ז"ל ל"ת שכ"ג).

מתיב בר קפרא לר' חייא רובא עבודה שהכהן מותר בה זר מחייב עליה ומותיב לה והוא מתייב ליה. — צ"ל: זר מחייב עליה והוא מתייב ליה (ומה שבינתיים מיותר).

הלכה ו

[השלמות: **והישן בבית אפל**. — ע' בבלי קנ"א ב'.]

כיון שהאשה מקשקשת עיסתה במים. — צ"ל: כיון שהאשה משקשקת עיסתה במים (וכעין זה בתענית פ"ג הי"א [ס"ז רע"א] "עומד בקרן העופל ומשקשק את רגליו בנחל", וכגירסא זו נראה גם בערוך ערך שק ג').

הלכה ז

ולמה לא אמר עישרתן אלא כל מה דהוה אכיל מן שוקא הוה אכיל. — פי' וזה שקונה מן השוק אסור באכילת עראי שהמקח טובל אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו (מעשרות סוף פרק ב') ולכך היה ר' שמואל בר"י מפריש מיד בלקיחתו ואין לו צורך עוד לשאול מבני ביתו, אבל מי שיש לו פירות שמכנסן משדהו יש לחוש שמא הביאו בני ביתו פירות שדהו קודם שנגמרו למעשרות ומשום ששבת טובל לכך צריך לשואלן אם עישרו.

הינחת מצות הנר שהיא שבות וחייבין עליה כרת כו'. — צ"ל: הינחת מצות הנר שהיא מצוה (פי' שמצוה להדליק נר לשבת) וחייבין עליה כרת (פי' אם איחר והדליק משחשיכה) ובאת לחלוץ תפילין שאינן אלא רשות (פי' לחולצן בלילה וכמ"ד בברכות פ"ב ה"ג דף ד' ע"ג שאם היו עליו התפילין מבעוד יום מותר להניחן עליו אף בלילה)

ואינן אלא שבות (פי' שהמניח תפילין בשבת אינו אלא איסור דרבנן ואף שבברכות שם דריש לה מן הכתוב הא מסיק התם שאינו מחוור מן התורה וכן בבבלי סנהדרין ס"ח א' ואדר"נ פכ"ה איתא בזה שתפילין הן משום שבות).

פרק ג

הלכה א

[השלמות: **כיני מתני' מקיימין עליה תבשיל**. — .פי' היינו להשהות עליה את התבשיל אבל להחזיר את התבשיל אפי' ב"ה אליבא דר' יהודה מודין דאסור ואינן מתירין להחזיר אלא את החמין.]

עד איכן עולא אמר עד שלש (פי' דעד ג' אצבעות בעומק דינו כמו עליה ומג' אצבעות ולמטה דינו כלתוכה דשיעור כירה אינה פחות מג' אצבעות כדתנן בכלים פ"ה מ"ב וע' חידושי רמב"ן ל"ז א' שהעתיק עד שלשה ולפ"ז פירש עד שלשה טפחים בעומק) א"ר מנא עד מקום שהוא עושה חריץ (פי' שהיה דרך היוצרים לחרוץ בתוך הכירה סמוך לפיה ועד אותו חריץ נקרא עליה).

גריף תיפייא ויהב תְּלֻתא כיפין ורמי עליהון. — פי' שיתן על רצפת הכירה אבנים בגובה שליש עומקה ועליהן יעמיד את הקדירה (וכיפין כמו "מיתקל כיפי" בשביעית פ"ד ה"ט דף ל"ה ע"ג וע' ערוך ערך כף ב').

מן מה דתני הגורף צריך לחטט ביד. — צ"ל: צריך לטאטא ביד (כן העתיק רמב"ן ברפ"ג מחידושיו).

הדא אמרה אפי' לא קטם כל צורכו ויידא אמרה דא יו"ט שחל כו'. — צ"ל: הדא אמרה אפי' לא קטם כל צורכו א"ר שיין הדא אמרה יו"ט שחל להיות בע"ש (פי' שאסור לקטום באפר ביו"ט משום מכבה) מלבה עליה נעורת של פשתן (פי' שבזמן מועט היא נדלקת) קטמה ונתלבת כו' (דף ה' ע"ד) ור' חנניה חבריהון דרבנן לבא (פי' זה שהתיר ר' חייא בקטמה ונתלבת אם הוא מתיר להשהות עליה לכתחילה) לשעבר (פי' או שאינו מתיר לכתחילה אלא שכבר שגג והשהה עליה בדיעבד) עבר ר' אמי ואידרון (פי' שקפצו אליו ע' ערוך ערך אדר א') חברייא בעון מחזיר עליה (פי' לשאול לר' אמי אם לכתחילה מתיר ר' חייא או בדיעבד א"ל ר' חנניה חבריהון דרבנן מן דהוה עובדא לשעבר הוה עובדא א"ר שמואל בר סוסרטא לכן צריכה לבא (פי' שאלו בדיעבד פשוט דמותר ולא היו צריכין לשאול מר' חייא אבל שאלו ממנו אם מותר להשהות לכתחילה) א"ר מנא כו' אין תימר

לשעבר אפי' בישל עליה בתחילה (פי' אפי' בשלא קטם כל עיקר מותר כר"מ שפסק ר' יוחנן כוותיה לקמן).

בצים מה הן ר' יוסי בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי אבא עלה לביתו כו'. — צ"ל: בצים מה הן ר' ירמיה ר' חנינא בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי כו' (כ"ה בתרומות פ"ב ה"ג דף מ"ג ע"ג).

ר' שמואל בר נתן בשם ר' חמא בר חנינה אני ואבא עלינו כו'. — בבבלי (ל"ח א') הגירסא "אני ורבי" וכבר תמה ע"ז בסה"ד ערך ר' חמא בר חנינא ובלי ספק שט"ס בבבלי ויש להגיה שם "אני ואבא" כנוסח הירושלמי (וע' ירושלמי קידושין פ"ג הי"ד דף ס"ד ע"ב).

א"ר מנא יאות אמר ר' יוסי רבי. — פי' ר' יוסי היה רבו של ר' מנא. ע' מ"ש בעירובין פ"ב ה"א.

הנוטע בשבת שוגג יקיים כו'. — ע' מ"ש בתרומות פ"ב ה"ג (עמ' 84).

[השלמות: **אין תימר מיניין יש כאן כו'**. — ע' מ"ש בזה לעיל בתרומות פ"ב (עמ' 84).]

א"ר ירמיה בי ר"ש אפי' מכירה שהבלה ממועט כו'. — צ"ל: א"ר ירמיה בשם ר' הושעיה אפי' מכירה כו' א"ר זריקן לר' זעירא לא שמע מיניה מותר (פי' זה שאמר ר' אמי שלא שמע כמו שאמר ר' ירמיה אם נתכוין שלא שמע מר' הושעיה שאמר מותר) שמע מיניה אסור (פי' או ששמע ממנו בפירוש דאסור) כו' מפוחם מותר ואם לאו (פי' שכבר העביר הפחם מעליו ה"ז גילה דעתו שאינו רוצה עוד להחזירו לכירה ושוב אסור להחזירו) אסור כו' העביר את ידו ממנו אסור (פי' אף אם הוא מפוחם).

הלכה ב

בשבת אתה מהלך אחר הסיקו (פי' שכופח שהסיקו בקש ובגבבה דינו ככירה ואם בגפת ובעצים דינו כתנור) ובטומאה את מהלך אחר גיפופו (פי' שמגיפו סביב הנקב ואם הקיפו כדי לבשל בו שיעורו לקבל טומאה כדין כירה ואם הקיפו כדי לאפות בו שיעורו לקבל טומאה כדין תנור ע' כלים פ"ה מ"ב דכופח שעשאו לאפייה שיעורו כתנור כו' והעשייה היינו גיפופו).

הלכה ג

תנא א"ר יוחנן בר מרייא בשלא העביר ידו ממנו אבל העביר אסור פגה שטמנה כו'. — צ"ל: תנא פגה שטמנה כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלעיל סוף ה"א וכן ליתא בפסחים פ"ב ה"ד ע"ש).

אית לך מימר שביעית כר"ש דפתר לה שביעית כר"ש דר"ש מתיר כו'. — צ"ל: אית לך מימר שביעית כר"ש ר"ש מתיר בספיחי שביעית כו' ומשום קדושת שביעית אוף הכא אינו חושש לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעית (וכעין זה בכלאים פ"א ה"ט).

בין חמה בין תולדת חמה מותרת. — והא דתנן ולא יפקיענה בסודרין אף שהיא תולדת חמה אינו אלא משום מראית העין דהרואה יאמר שהסודר באש הוחם (שו"ת רש"ל סו"ס ס"א).

על דעתין דרבנין דתמן מעשה שעשו אנשי טיבריא כו'. — צ"ל על דעתון דרבנין דתמן לא סלקת מתניתא כמעשה שעשו אנשי טיבריא כו' (רשב"א בחידושיו ל"ט ב' פירש שאין הלכה כאנשי טבריא וע"ש שהעתיק הנוסח להפך ובלי ספק שט"ס הוא).

בראשונה היו סותמין את הקמין מערב שבת. — בתוספתא פ"ד ובבלי מ' א' הנוסח היו סותמין את הנקבים, וברשב"א שם העתיק "היו סותמין את החמין" ונראה שט"ס הוא.

עאל מיסחי עם ר' בא בר ממל בטרים בר יטסם. — במוסף הערוך ערך טר ג' פירש דטרים עניינו בלשון יונית מים חמים נובעין כחמי טבריא.

ר' אבהו חורנין מזלפין ונפל עלוי והוא אמר והא ר' לוונטי כו'. — צ"ל: ר' אבהו הוון חורנון מזלפין ונפל עלוי והוא לא אמר (פי' שאחרים היו מזלפין עצמן דמותר כת"ק דר"ש בן מנסיא ומזילופן נפל גם על ר' אבהו ור' אבהו לא אמר להן שישמרו את עצמן מלזלף עליו דמאחר שאין כוונתן לזלף על אחר אלא על עצמן אף אם יפול הזילוף על אחרים מותר) ר' לוונטי כו'.

אבלט שאל ללוי סריסא מותר לשתות כו'. — צ"ל: אבלט שאל ללוי בר סיסי (כמו שהגיה בדפוס קראטשין) מותר לשתות כו' א"ל אין א"ל ומכיר הוא לה כלום (עניין מכיר כמו ביבמות פ"ד סוהי"א דף ו' ע"ב ולא הכירה עד שעברו עליה שלשים יום והוא לשון נקיה).

מולייר הגרוף שותין ממנו בשבת הא אם אינו גרוף כו'. — בבבלי מ"א א' תוד"ה מוליאר כתבו בשם הרב פורת דמשמע בירושלמי לפרש דמן המוליאר מותר למזוג מים חמין ביין ומאנטיכי אסור ע"ש אבל לפנינו בירושלמי אין שום משמעות לפרש כן, ומ"מ דברי הרב פורת בפירושו נכונים שכן מצאנו בהקדמת פירוש ספר יצירה לר' שבתי דאנילו הרופא שכתב קומקום של נחשת של השרים שנקרא בלשון יון מוליאר והוא הכלי שמרתיחין בו משרתי השרים את המים החמים להשקות אל אדוניהם עם היין מסוך ומזוג ומהול בחמים ע"כ ומזה מבואר דעיקר המוליאר אצלו היה עשוי ועומד למזוג ממנו מים חמין ביין וע' במוסף הערוך ערך מלייר ועוד מצינו במעשרות פ"ד מ"ד שותין על הגת בין על החמין כו' והרי ענין "שותין" שם ג"כ על המזיגה וע"ע ע"ז פ"ד הי"א.

הלכה ד

[השלמות: **הכל מודין בכלי שני כו'**. פי' אפי' לחכמים דפליגי על ר"מ]

הלכה ו

א"ר יוחנן אין לך דבר שהוא בעינו ואינו בהיכנו אלא דבר אחד בלבד. — פי' ר' יוחנן קאי אר"ש דאמר (במשנה ו') כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת דלית ליה לר"ש מוקצה בדבר שהוא בעינו חוץ מן הנר הדולק בשבת אבל דבר שאינו בעינו כמו שברי כלים שאינן עושין מעין מלאכה (ע"ל פי"ז מ"ה) אף ר"ש מודה שאינן בהיכנן.

התיב ר' חיננה הרי מוכין שנתפזרו כו'. — צ"ל: התיב ר' חיננה הרי פירות שנשרו בעינן הן ואינן בהיכנן כו' הכא בכלים (פי' דכללו של ר' יוחנן אין לך דבר כו' אינו אלא בכלים ולא באוכלין) כו' הרי מוקצה שיבש ולא ידע בו (כ"ה בריש ביצה) הרי כו' ומה דאיתמר תמן באוכלין התיב ר' חייא בר אדא (פי' ג"כ על כללו של ר' יוחנן) והא תנינן כופין סל לפני האפרוחין שיעלו וירדו ותני עלה (ע' תוספתא פט"ז ובבלי מ"ג א') עלו מאליהן אסור לטלטלו אמרין הדא דר"מ דתני כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת דר"מ ר' יהודה אומר גר חדש כו' (פי' והרי ר"מ סבר דנר שהדליקו בו בשבת אסור כל היום אפי' אחר שכבה וה"נ באפרוחין שעלו מאליהן אסור לטלטלו אפי' לאחד שירדו שכ"ה שיטת הירושלמי למטה ודלא כשיטת בבלי מ"ג א') כל המיוחד לאיסור אסור (פי' כגון נר שמיוחד תמיד להדלקה וגם הדליק בו אסור לטלטלו בשבת אף לאחר שכבה אבל דבר שאינו מיוחד לאיסור אלא שאחד ייחדו לשעה לאיסור אינו אסור לטלטלו אלא בזמן שהאיסור עליו אבל לא אחר שניטל ממנו האיסור) וחורנה אמר כל שייחדו לאיסור אסור (פי' אפי' כשאחד ייחד לשעה לאיסור אסור לטלטלו אפי' לאחר שניטל האיסור) כו' מ"ד מיוחד הא ייחדו לא ומ"ד ייחדו כ"ש מיוחד מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור דתנינן תמן מוכני כו' פתרין לה ד"ה היא בשוכח (פי' ולא היה כאן ייחוד אף לשעה) כו' אית לך מימר הכא ד"ה היא בשוכח (פי' דע"כ ר"ש היא דמיקל במוקצה, דלר"מ ור' יהודה ודאי אסור לטלטלה בעוד שיש בתוכה מעות) מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור דתנינן האבן כו' מתניתא פליגא על מ"ד (דף ו' ע"ג) כל המיוחד לאיסור אסור דתנינן כופין כו' מאליהן אסור לטלטלו (פי' ומשמע אפי' אחר שירדו) א"ר בון ב"ח קומי ר"ז תיפתר במאוס (פי' שהסל נתטנף בצואת התרנגולים בין בפנים ובין בחוץ מפני שהסל נקוב הוא) כו' וסאה ותרקב מאוסין הן (פי' שהרי סאה ותרקב אינן נקובין והן נקיים בפנים ואפשר להשתמש בהן).

הלכה ז

אני אין לי אלא משנה כל הנרות מיטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. — פי' כר"ש וכן איתא בסוף הפרק בשם ר' יוחנן מנורה קטנה מותר לטלטלה פי' בשלא הדליקו בה או שהדליקו בה וכבתה.

אשכחת רב ור' יוחנן אילין דאסרין חדא כו'. — צ"ל: אשכחת אמר רב ושמואל אילין דאסרין חדא ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן ורשב"ל אילין דשריין חדא (ולא נמנו כאן ר' חלבו ור' אבהו והאחרים מפני שכולן היו מתלמידי המנויין כאן).

ר' לעזר בר חנינה מעשה היה וטילטלו פומט כו'. — צ"ל: ר' לעזר בשם ר' חנינה (וכעין זה בבבלי קכ"א ב' בשם ר' חנינא ומלבד זה לא מצינו עוד במקום אחר לר' לעזר בר חנינה).

דר' יהודה דו אמר נר מאוס פמוט אינו מאוס תני נר שהוא מונח כו'. — יש להחליף הגירסא ולהגיה וכצ"ל: נר מאוס פמוט אינו מאוס תני נר שהוא מונח אחורי הדלת פותח ונועל בשבת ובלבד שלא יתכוין לא לכבות ולא להבעיר רב ושמואל פתרין לה בשוכח ומקילין (כן העתיק רמב"ן בפה"ת שמות כ"ב כ"ז וכעין זה למעלה ה"ב מיקל לנשייא וכן בע"ז פ"א סוה"א ועוד הרבה) מאן דעבד כן יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה תני נר שהוא מונח ע"ג טבלה מסלק כו' לאחריו משום מכבה שמעון בר בא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז) אמר קומי ר' יסא בכבה כו' אין כר"ש אפי' נר יהא מותר אלא כר' יודה כו' אם התנה עליו (פי' להשתמש בו אחר שיכבה) מותר מה אנן קיימין כו' כן אנן קיימין כר' יודה דר' יודה אמר נר מאוס הוא (פי' ואסור לטלטלו משום מוקצה מחמת מיאוס ומ"מ אם התנה עליו מותר) הוי מאן תנא אם התנה עליו מותר ר' יהודה תני אבל כוס וקערה ועששית אע"פ שכבו אסור ליגע בהן (כעין זה העתיק רמב"ן בחדושיו) כו' אף הוא מכבה אותן ומשתמש בהן (פי' מפני שאלו עשויין אף לתשמיש אחר) א"ר מנא בקדמיתא הוינן סברין מימר מה פליגן (פי' ר"ש ורבנן דר"ש מתיר לטלטל את הנר אחר שכבה) באותו שכבר גררו העכברים את הפתילה (פי' דאל"כ אפי' כבה הרי הנר בסיס לפתילה שהיא אסורה) או באפוצה (פי' שהפתילה מהודקת ודחוקה בתוך הנר לכן היא בטלה לגבי הנר וכעין זה בבבלי קכ"ה ב' "כיון דהדקה שויא דופן" וכן לקמן פי"ז (דט"ז ע"ב) "כיון שהיא אפוצה לה כגופה היא") ואפי' תימא כו' בשיש בתוכו שמן (פי' והנר בסיס לדבר האסור והמותר) דתנינן תמן נוטל אדם כו' ולא הוינן אמרין כלום מן מה דר' רומנוס הוציא כו' גבי גחלים אפוצות הן או בשיש בתוכה שמן הדא אמרה אפי' אין בתוכו שמן (פי' מפני דר"ש סבר דאף בסיס לדבר האסור מותר) א"ר אבהו קיימתיה כו'.

ר' ירמיה חמי לון מטלטלין כו'. — ע' בבלי כ"ט ב' בשם ר' ירמיה רבה להפך.
ר' הונא בשם רבי לענין שבת איתאמרת. — צ"ל: ר' הונא בשם דבית ר' ינאי לענין שבת כו' (כ"ה בב"ב פ"ג ה"ח).

פרק ד

הלכה א

וכר' לעזר בן עזריה דרלב"ע אמר קופה מטה על צידה ונוטל וכרבנן כו'. — צ"ל: מטה על צידה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר, מותר (פי' מותר להטמין אף בדבר המוסיף הבל כשמטמין בדבר שאין מטלטלין אותו דאין לחוש שמא יחזיר שהרי אסור להחזיר בו) וכרבנן דתמן דאינון אמרין אם נתקלקלה הגומא אסורה (פי' כן אמר ר' בא בשם רב יהודה בסוף הפרק והם מבבל והרי דסברי שאם לא נתקלקלה הגומא מחזיר ואינן חוששין שמא יחזיר אף כשתתקלקל הגומא) אם היתה יורה מחוברת (פי' אל הקרקע) מותר (פי' לכסות אותה בדבר המוסיף הבל מפני שא"א להזיז את היורה ממקומה).
אסרו טמינה מפני כירה אסרו כירה מפני טמינה אסרו כירה שהבלה כו'. — צ"ל: אסרו טמינה מפני כירה אסרו כירה שהבלה כו' (ומה שבינתיים מיותר).
הגפת מלמטן ותבן מיכן ומיכן אסור ומודה בה ר' ינאי כו'. — צ"ל: הגפת מלמטן ותבן מיכן ומיכן אסור התבן מלמטן והגפת מיכן ומיכן מותר ומודה בה ר' ינאי (פי' שאין ר' ינאי אוסר אלא להעמיד הקדירה על הגפת אבל מתיר הוא להעמיד הקדירה על התבן אע"פ שהגפת מקיפה סביב וע' בבלי מ"ז ב') ר' בון בעי בללן מה הן כו'.
א"ר יוסי מן מה דתנינן תמן טומנין בו כו'. —צ"ל: מן מה דתני תבן טומנין בו כו'.
ר' יודה בר פזי בשם ר' ירמיה בר חנינה ה"ד בשלא רבת כו'. —צ"ל: בשם ר' יוסי בר חנינה (וכ"ה הנוסח למעלה) כו' (וטעה בזה בסה"ד ערך ר' יהודה בן פזי וערך ר' ירמיה בר חנינה).

הלכה ב

ר' יונה ור' יוסי סלקין לסדרא דבר עולא דהוה ריבעא תמן. — פי' שם היה מקום לינה לחכמים ואורחים כמו לקמן רפ"ב ריבעא בי מדרשא, ובר עולא היה חזן ושמש בבית הכנסת של הבבליים שבעיר ציפורי ע' ברכות פ"ה ה"א שבציפורי היתה כנישתא דבבלאי וביומא רפ"ז מבואר שבר עולא היה חזן שם.
ר' יוסי ר' חנינה בשם ר' ישמעאל בי רבי ר' יעקב כו'. — צ"ל: בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי ר' יעקב כו'.

קישוריה דרב באהלין עד שיקשור את כל הקוצין קישוריה כו'. — צ"ל: עד שיקשור את כל ההוצין קישוריה דרב אבא כו' אם אומר את עד שיקשור את ההוצין אין מעשה גדול מזה (כן העתיק רמב"ן במלחמות פי"ז).

עד שבא ר' חנינה בן אנטיגנוס ודרשה בעירו עריבת הירדן כו'. — צ"ל: עד שבא ר' חנינה בן עקביה ודרשה בעירו כו' ומן היבשה לים התיבון הרי נדירייא דאשקלון כו' ומקצתן ביבשה ועוד דבר אחד דרש חריות שגדען בין לשכיבה בין לאוהלין צריכות קישור אתייא דר' בא בר חנה כר' חנינה (כ"ה בקהלת רבה פ"א אות ל"ז וע' בבלי נ' א' דגם שם הנוסח ר' חנינא בן עקיבא).

הלכה ג

ר' לעזר בשם ר' יהושע משרת הייתי כו'. — צ"ל: ר' לעזר בשם ר' הושעיה משרת הייתי כו' ומר ר' ירמיה בשם ר' הושעיה אפי' מכירה כו' (דר' הושעיה היה תלמידו של ר' חייא ע' פיאה סופ"ז וכ"ה לעיל פ"ג סוה"א וכ"ה בבבלי ל"ח ב').

התיב שמואל בר אבא על הדא קדמייתא. — צ"ל: התיב שמעון בר אבא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז).

פרק ה

הלכה א

כמה דתימר לענין איסור וכן כל שאר הבהמה לענין היתר כו'. — צ"ל: כמה דתימר לענין איסור (במשנה ג') וכן כל שאר הבהמה כן את אמר לענין היתר וכן כל שאר הבהמה (פי' שכולן יוצאין באפסר ובחטם וכיוצא בהן). והסוס בשיר ולא כן תני כו' תיפתר בעשויין ליתן בהן יד (פי' שיש נקב בשיר כדי לאחוז בו בידו וע' בבלי נ"ב ב').

הלכה ב

יאות אמר ר' יהודה בן בתירה ומה טעמון דרבנן כו'. — צ"ל: יאות אמר ר' יהודה (פי' שאינן יוצאות צרורות לחלב מפני שאין עושין קשר כזה אלא רפוי ויש לחוש שמא יפול וישא בידו) ומה טעמא דר' יהודה בן בתירה ר' יוסי ר' בא בשם ר' יהודה כו'.

הלכה ג

לא יצא הגמל במטולטלת כהדא כיפא דהיא משויא גבינתה. — פי' "גבעתה" היינו חטוטרת שעל גבי הגמל (כפירוש פ"מ ועל שם הגב שהיא גבוהה נקרא באדם גבן, ויקרא כ"א כ', ובתרגום ירושלמי שם "גביח", ונדחק בזה בהפירוש שעל הירושלמי; אבל עיקר ענין של גביה הוא בעל חטוטרת ע' ערוך ערך גבה ב' וערך גבן ב' והביא שם

עוד נוסח אחר בתרגום ירושלמי "גביע", וכעין זה בב"ר ספס"א "לכשאצא אני משוה לך גביעתך") ומפני שהיא עושה את הגמל קשה לשבת עליו לכך נותנין עליו כיפה של צמר שהיא נקובה באמצע במקום חטוטרת ומשני צדדי החטוטרת היא שוה לגובה החטוטרת ועושה את כל גב הגמל ראוי לישיבה וכיפה זו היא כמו "כיפה של צמר היתה מונחת בראש כה"ג" בחולין קל"ח א'.

ומ"ד מידו מותר מפני שאיפשר (פי' כמו שאי אפשר והרבה כיוצא בו בירושלמי. וענין זה שבין כך ובין כך הוא נושא את החבל שאם יאחוז בראש החבל נושא הוא את החבל שבין ידו לבהמתו ומלבד זה הוא עובר על שביתת בהמתו שגם היא נושאת את החבל שבינה ובין יד מנהיגה, ואם יאחוז בחבל סמוך להבהמה הוא נושא את החבל שחוץ לידו ומוטב להוציא את החבל מידו) ומצואר בהמה אסור שהוא מצוה על שביתת בהמתו כמוהו שנאמר למען ינוח שורך וחמורך כמוך (כן הוא גם בביצה פ"ה ה"ב אלא שבפ' משפטים כ"ג י"ב ליתא למלת "כמוך", וראיתי במ"ע הצפירה תרמ"ד גליון ה' שמלה זו נמצאה בנוסח תורת השומרונים).

הלכה ד

[השלמות: **מנן אילין מילייא**? (**פי' שבמרדעת מותר לצאת בחצר וברצועה אסור**) **א"ל תנינן הלכות שבת כו' ויתיבניה** (**פי' ר' ירמיה לר' זעירא**).]

ר' זעירא בעי קומי ר' יוסי לית הדא כו' א"ל אין בבלייה דקמתה עליה. — פי' ר' יוסי זה דהכא הוא ר' יסא (או ר' אסי דבבלי) שהוא היה רבו של ר' זעירא (כ"ש בחלה פ"ג ה"ו, עמ' 128) ור' יסא עלה מבבל לא"י (ברכות פ"ב ה"ח) ולפיכך קרא אותו ר' יוחנן בבלייה (תרומות פ"א סוה"א) וזה היה בראשית בואו לא"י אבל אחר שנשתהה שם שנים הרבה ונסמך שם והיה מגדולי טבריא וחכמי א"י, היה חושב את עצמו מבני ארץ ישראל וקרא לר' זעירא אשר זה מקרוב בא לארץ ישראל "בבלייה".

כלב יוצא בסוגר שלו אם לחכות בו אסור. — פי' "לחכות בו" כדי שיהא יכול לצודו מלשון כל משליכי ביאור חכה (ישע' י"ט ח').

א"ר אידי דחוטריה. — פי' שהיה מעיר חוטרה הסמוכה לנהרדעא (ע"ל פ"א מתני' ג' דף ד' ע"א, וזה נעלם מסה"ד ערך ר' אידי דחוטריה).

פרק ו

הלכה א

בקדמייתא הוינן אמרין על ידי שהיא מתרת את התפור. — צ"ל: שהיא מתרת את הקשור (פי' שהחוטין והרצועות נקשרין על השער ואסור להתיר בשבת).

ואפי' עשה להם אמבולי יהו טהורין (פי' שזוג באנשים אינו עשוי להשמיע קול אלא לנוי והעשוי לנוי אינו מקבל טומאה) ולא כן כו' ובלבד שלא ישמיע את הקול (פי' שמוליך ומביא בשבת בנחת ובמתון באופן שלא יקשקש העינבל בזוג ולא ישמיע את הקול) וחרנה כו' (וכל זה תירוצא היא).

וחרנה אמר אם השמיע את הקול אסור כו'. — צ"ל: אם משמיע את הקול אסור (אם כשיוליך ויביא שלא במתון ישמיע את הקול אף אם ירצה להוליך ולהביא בנחת ובמתון אסור) ואם לאו (פי' כגון שהזוג פקוק בפנים במוכין באופן שאף אם יוליך ויביא בכל כוחו לא ישמיע את הקול) מותר (פי' והרי כשהזוג פקוק אינו עשוי להשמיע קול ומ"מ זוגי העריסה מקבלין טומאה כמבואר בתוספתא כלים ב"מ פ"א ומובא בבבלי דמכילתין נ"ח ב' וה"ה בזוגי אדם אע"פ שאינן עשויין להשמיע את הקול אם יש להן עינבל מקבלין טומאה ועד כאן הוא התירוץ על הקושיא "ואפי' אם עשה להם אמבולי יהו טהורין") תמן אם אינן עשויין כו' ברם הכא אינן עשויין להשמיע קול בין בחול בין בשבת ומפני מה עשה להן אמבולי לנוי לא בטוטפת כו'.

הדא אמרה עשוי לכך ולכך הדא אמרה אחד האיש כו'. — צ"ל: הדא אמרה עשוי לכך ולכך אסור הדא אמרה כו' (כן העתיק בחדושי רמב"ן).

הלכה ב

אין מגררין מנעלים וסנדלים אבל סכין כו'. —צ"ל: [תני] אין מגררין מנעלים וסנדלים ישנים אבל סכין (כ"ה בתוספתא פ"ד וכן בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"א).

הדא דתימר לאורך אבל לרוחב צריך שיהא חופה את רוב הרגל. — כל המאמר הזה אינו שייך כאן כל עיקר ונשתרבב מיבמות פי"ב דף י"ב ע"ד ושם ביארתי ענינו.

מהו מפיק בההוא מומייקה א"ל משם תכשיט כו'. — צ"ל: מהו מפיק בההוא מונייקה (פי' רביד של זהב המחובר בכסות וסובב את צוארו ע' ערוך ערך מניק) אמר לון אי משם תכשיט (פי' לכך דעתכם לאסור) נימר כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות (פי' כר' אילא בריש פרק זה) אי משם משאוי בשבת (פי' ודבר שהוא משאוי אפי' מחובר לכסות אסור כדין טלית שאינה מצויצת כהלכתה ע' בבלי קל"ט ב') ודניאל ליסר והמניכא די דהבא על צואריה (פי' דמשמע שדניאל היה רגיל כן בכל יום אף בשבת ומוכח שאינו משאוי

אלא תכשיט) ר' יוסי בר"ב בשם ר' יוסי מכה כו' רבנין דתמן נותנין עלין וספוג ומוך ע"ג מכה (ע' תוספתא פ"י ובבלי קל"ד ב').

הלכה ד

מלמד שהיו מזוינים בחמשה עשר מיני זיין. — בפירוש הקצר כתב שבס"א הנוסח "חמשה מיני זיין" וכ"ה בפסיקתא דר' כהנא פיסקא ויהי בשלח ובילקוט בשלח רמז רכ"ז.

תפארת העכסים קורדיקייה. — צ"ל: דרקונייה (כ"כ הרה"ג רש"ב ז"ל בהערותיו לפסיקתא דר"פ פיסקא ותאמר ציון, ודרקון היא מין נחש שהיו הנשים מציירות אותו על מנעליהן ע' מדרש איכה רבתי פ"ד סימן ט"ו עה"פ סורו, וגם עכס הוא מין נחש).

ואילוסריקא מציירין. — פי' אילוסריקא עניינו בלשון יונית כולו משי דהיינו משי טהור ע' ערוך ערך אלוסרוקין.

הלכה ה

אנן בר' אימי אמר קומי ר' יהודה מנשייא בר מנשה ירמיה. - צ"ל: חנן בר' אימי אמר קומי רב יהודה בשם ר' מנשה בר ירמיה (כן העתיק באו"ז ח"ב סימן פ"ד) כו' יוצאות בחוטין (אע"פ שניכרין שאינן משערה). ר' שמואל בשם ר"ז (ופה דאיתא לפנינו בינתיים "ר' בא בשם ר' יהודה כו' צוארה" ונשתרבב מלקמן ע"ג) תמן אפי' חוט שאינו דומה לשערה יוצאה היא (פי' שדרך הנשים לצאת בחוטין).

א"ר אבהו כל שהוא תושב בשער נקרא פיאה. — פי' כל דבר שהוא מוסיף על דבר אחר ומיטלטל הימנו נקרא אצלם "תושב" כמו במו"ק פ"א ה"ו כל שהוא תושב נקרא בקיץ כ"כ הרמב"ן בתה"א ענין הקבורה ע"ש.

דאודניה בעא מיחזרתיה בשבת וגערו בו חביריו משום תכשיט כו'. —צ"ל: וגערו בו חביריו, ר' ינאי (ומה דאיתא בינתיים "משום תכשיט" מיותר כאן ונשתרבב מלמעלה רע"א דר"ג ברבי ירד לטייל בתוך חצירו בשבת ומפתח של זהב בירו וגערו בו חביריו משום תכשיט) סבר מימר שמן הוא שהוא מרפא (פי' דהשמן שעל המוך הוא מרפא את האוזן ושמן מותר אף לרפואה כדתנן בפי"ד מ"ד החושש במתניו כו' סך הוא את השמן) כו' ולא כן א"ר ירמיה בשם ר' זעירא החושש באזנו נותן שמן ע"ג ראשו והוא יורד והולך לתוך אזנו ובלבד שלא יתן לתוך אזנו (והנוסח שלפנינו כאן נשתרבב מלקמן פי"ד ה"ג ע"ש וכעין מה שהגהתי יש בבבלי קל"ד ב' אין נותנין חמין ושמן ע"ג מכה בשבת אבל נותנין חוץ למכה ושותת ויורד למכה) ר' ינאי סבר מימר הלכה כר' יוסי (פי' דאמר לקמן פי"ז מ"ח דכיסויי הכלים אע"פ שאין להן בית אחיזה ניטלין בשבת) כו'.

מן מה דלא אמר ר' יסא לא בטלה מן יומוי כו'. — צ"ל: דלא אמר ר' יסא מילה בטלה מן יומוי (פי' שר' יסא לא שחֹ שיחה בטלה מימיו).

הלכה ז

אתא דרשב"ג כר"מ כמה דר"מ אמר דבר שהוא מיטלטל מותר כו'. — אולי נתכוונו למה שאמר ר"מ לעיל פ"ג (דף ו' ע"ב) דמותר לטלטל נר ישן להשתמש בו אע"פ שאינו מיוחד אלא להדלקה וה"נ מותר לפרוף על האגוז העומד לאכילה.

הלכה ח

א"ר אבהו הונים קטמין. — צ"ל: "אינוס קסמין" (כ"ה נוסח הערוך בערך אנקטמין וע' במוסף שם דאינוס ביאורו בלשון יונית חמור וקסמין - עשוי).

הלכה ט

הבנים יוצאים בקשרים בקושרי פואה. — כתב ברע"ב שביעית פ"ה מ"ד רפואה הוא מין צבע אדום וכ"ה נקרא בלשון ערבית (ע' ערוך ערך פאה ג') וברומית, ובלשון רוסית маринъ корень. ועיקר זה היו הקדמונים חושבים למועיל לרפאות לחולי נכפה הרגיל בילדים וגם חשבו אותו למועיל בקמיע ע' מו"נ ח"ג פל"ז.

[השלמות: **לאו לאו משום דרכי האמורי**. — ע' ב' שבועות ל"ו א'.]

ר' לעזר עאל לפונייה (פי' כמו לאפנויי דהיינו לפנות נקביו וכן מבואר בבבלי ברכות ס"ב ב' וב"ר פרשה יו"ד) אתא אבטיונס (פי' במוסף הערוך ערך אבטיונס שהוא ראש שומרי העיר בלשון רומי).

אמר אי דהכא גברא שקר דאיסתרולוגייא דידיה שקרין. — צ"ל: אמר אי דההוא גברא שקר (פי' או שאני אמרתי שקר) אי דאיסתרולוגייא כו'.

קריב למכסה והב לה חמרא כו'. — צ"ל: קריב ליה חכינתה (פי' נחש) והב לה חמרא כו'.

פרק ז

הלכה א

הא א"ר יוחנן כל שאין יודע עיקר שבת הא אינו יודע ושכח חייב כו'. —צ"ל: הא היה יודע ושכח חייב כו' הדא הילכתא כר' ליעזר ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת הדא אמרה היא הדא היא הדא (פי' ור' ליעזר התנא ס"ל לקמן ט' ב' לפי מה שאגיד. שם [עמ' 167] דגדול שנשבה בין הגוים אינו חייב אלא אחת וגדול שנשבה היינו ידע ושכח ומשנתנו אתיא כר"א) כו' כר' יוחנן אמר לן.

ועשה אחת ועשה הנה ועשה מהנה ועשה אחת כו'. —צ"ל: ועשה אחת ועשה הנה ועשה מאחת ועשה מהנה. ועשה אחת לחייב על כל אחת ואחת, הנה לחייב על כולהון אחת מאחת לחייב על מקצת מלאכה (פי' כגון שם משמעון ע' פי"ב מ"ג) מהנה לחייב על התולדות.

בעבודתה לחייב על כל או"א (פי' כגון שפער עצמו לפעור וזרק אבן למרקוליס שחייב שתיים שלכל ע"ז עבודה בפני עצמה) בעבודת הגבוה לחייב על כולהן אחת (פי' כגון שזבח וקיטר לע"ז אחת).

חלבים אין להן תולדות עריות עשה בהן את המערה כגומר כו'. —צ"ל: חלבים ועריות אין להן תולדות התיבון הרי עריות עשה בהן את המערה כגומר (פי' ומערה היינו תולדה). חברייא אמרין שבת הוא לה' לחייב על כל שבת ושבת, את אמר אין השבתות חולקות (פי' וזה ששכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב על כולן אלא אחת) השבתות מצטרפות (פי' בעייא היא דכמו שחושבין כל השבתות לאחד לענין שאינו חייב אלא אחת ה"נ זה ששכח עיקר שבת וקצר חצי גרוגרת בשבת זו וחצי גרוגרת בשבת אחרת יהיו מצטרפות לחייבו חטאת) א"ר יוסי בר"ב כשם שאינן חולקות כך אינן מצטרפות א"ר אילא כתיב כל העושה בו מלאכה יומת לא העושה בו ובחבירו גדול שנשבה בין הגוים כו'.

ר' אילא בשם רשב"ל תריהון אמרין בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו כו'. — צ"ל: תריהון אמרין בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו (פי' אם חייב על כל שבת ושבת) בדא תנינן מלאכות הרבה כו' (פי' דא"כ מה נ"מ במה שעשה מלאכות הרבה) רבא בשם ר' חסדא אמר בזדון שבת ושגגת מלאכות שאלו (וכעין זה בכריתות ט"ז א' שרבה אמר בזדון שבת ושגגת מלאכות שאלן אלא שהבבלי שם איתא דר' חסדא חולק ואומר בזדון מלאכות ושגגת שבת שאלן, ומ"מ משמע דרבא דהכא דהיינו "רב בא" הוא רבה דבבלי. ועוד בשקלים פ"ב ה"א א"ר אבא ואפי' תימר בשומר שכיר נגנבו בליסטים מזויין אבדו במי שטבעת ספינתו בים ע"כ, ואותו ענין בבבלי ב"מ נ"ח א' בשם "רבה". וכן בירושלמי יבמות פי"ב ה"א ר' בא ר' יהודה בשם רב אם יבא אליהו ויאמר שחולצין במנעל כו', ואותו ענין בבבלי שם ק"ב א' "רבה אמר ר' כהנא אמר רב". וצ"ל בירושלמי שם "רב בא" מפני שהוא מאמוראי בבל אבל "רבי בא" דירושלמי הוא "רבי אבא" דבבלי שעלה לא"י ונסמך שם כנודע) בדא תנינן כו' ר' זעירא בשם ר' חסדא ר' אילא בשם רשב"ל תריהון אמרין בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו הודי ליה לא הודי ליה (פי' אם הודה ר"ע לר"א או לא) כו' הדא אמרה לא הודי ליה. הא ר' בא בשם ר' חסדא אמר בזדון שבת ובשגגת

מלאכות שאלו הודי ליה כו' מלאכה היא זו שחייבין עליה כרת (פי' ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה) כו' חייב על כל העלם והעלם (פי' אם נודע לו בין כל שבת ושבת שהיא מלאכה שחייבין עליה כרת) מפני שהן העלמות הרבה אבל אם היה העלם אחד אינו חייב אלא אחת הדא אמרה דלא הודי ליה (ומה דאיתא בינתיים כאן "מן מה דלא מתיב לה" מיותר ונשתרבב כאן מראש העמוד שלאחריו) כו' בשם רשב"ל תריהון אמרין בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו הא בזדון שבת ובשגגת מלאכות אף ר"א יודה כו' ר' בא בשם ר"ח אמר בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו הא בשגגת שבת ובזדון מלאכות אף ר"ע יודי כו' ויתיבניה ר"א כו' הרי אין בה אלא אזהרה אחת ואת מודה לי שהוא חייב כו' היא הדא היא הדא הא ר' זעירא בשם ר"ח ר' אילא בשם רשב"ל תריהון אמרין בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו כו' שתים שאלו שוגג בשבת ומזיד במלאכות שיהא חייב על כל או"א (פי' על כל שבת ושבת) מזיד בשבת ושוגג במלאכות לעשות את התולדות כעיקר (פי' אם הוא חייב על תולדה במקום אב) כו' דבית רבי כן העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בשבתות הרבה בהעלם אחת מהו כו' שבתות הרבה הדא הוא שוגג בשבת ומזיד במלאכות הא ר' בא בשם ר"ח אמר בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו ויש אדם מתחייב על הזדון (פי' ולדברי ר' בא פשט לו ר' אליעזר שחייב על כל שבת ושבת כדמוכח לעיל דפשטינן דלא הודה ר"ע בדין זה) כו' את נותן שגגת שבת על זדון מלאכות לחייב על כל אחת ואחת (פי' על כל מלאכה ומלאכה) אית ליה לר"א הנה לחייב על כולהון אחת אשכח תני בשם ר"א גדול שנשבה בין הגוים (פי' ונשתהה אצלם זמן מרובה עד ששכח עיקר שבת) חייב על כולן אחת (פי' בשוכח כל עיקר שבת וכן מבואר למעלה בעמוד א' דלר"א אפי' ידע עיקר שבת ואח"כ שכחו אינו חייב אלא אחת על כולן. וע"ל פ"ב מתני' ב' דף ה' ע"א, אבל ביודע עיקר שבת חייב על כל שבת ושבת ועל כל מלאכה ומלאכה) מה בין מזיד בשבת כו'.

מתניתא היא כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת כו'. — צ"ל: כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת זו ר"א מחייב ור' יהושע פוטר (ותיבת "חטאת" מיותרת וכן בדין דהא רצה לומר דמיירי במזיד וכן ליתא בכריתות י"ז א' והכא פשיט מר' יהושע דפוטר וע"ל פי"ג ה"א) כו' מה אם הזדון שאינו חולק (פי' דר' יהושע שפוטר כאן בזדון שאין חילוק בו בין שבת זו לשבת זו דבשניהם צריך שיהא מזיד בשבת ובמלאכה) אינו מצטרף שגגה שהיא חולקת (פי' דהרי שאל באופן שיש חילוק בין שבת לשבת דבאחת יש זדון שבת ושגגת מלאכה ובאחרת להפך) כו' לא אמר אלא קצר חצי גרוגרת בשחרית בזדון שבת ובשגגת מלאכות כו'.

ר' אחא בשם ר' חנינא כן ר' מנא מקשי לה ולא כן א"ר שמואל ר' אבהו בשם ריב"ח כו'. — צ"ל: ר' מנא בשם ר' חנינה כן ר' אחא מקשה לה (פי' על ר' לעזר ב"ר שמעון ונשארה הקושיא בלי תירוץ, ואחר זה הוא ענין חדש על הא דתנן העושה מלאכות הרבה בעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת). ולא כן א"ר שמואל כו' כרבנן אינו חייב אלא אחת אף הכא יהא חייב על כל אחת ואחת (פי' דלעיל מסקינן דר"א עושה את התולדות כעיקר ומחייב על תולדה במקום אב) א"ר יוסי קיימתיה כו' לית כאן אינו חייב אלא חטאת אחת אלא חייב על כל אחת ואחת רבנן דקיסרין בשם ר' ניסא כו'.

הלכה ב

ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ליידא מילה שאם עשאן כולן בעלם אחד אינו חייב אלא אחת. —צ"ל: שאם עשאן כולן בעלם אחד חייב על כל אחת ואחת.

א"ל כיון שאת לומד מצדו אפילו כלל במקום אחר את למד. — צ"ל: כיון שאין את לומד מצדו אפי' ממקום אחר אין את למד.

זובח לאלהים יחרם יצאת זביחה ללמד על הכל. — פי' מה זביחה שעובדין בה לשמים וחייב עליה בע"ז אף כל עבודה שעובדין בה לשמים אם עבדן לע"ז ה"ז חייב אף שאין דרך ע"ז זו לעובדה בכך וכדדרשינן במכילתא [נזיקין סוף פי"ז] על מקרא זה.

דמר ר' ירמיה הבערה לצורך יצאת ללמד כו'. — צ"ל: אמר ר' ירמיה הבערה כו' א"ר שמואל בר אבדומא מושבות לצורך יצאת; לא תבערו יצאת שלא לצורך ודבר שיצאת שלא לצורך מלמד (פי' שבכתוב לא תעשה כל מלאכה היה צריך לכתוב "בכל מושבותיכם").

המעלה מבשר חטאת ומבשר אשם כו' ולחם הפנים ושירי מנחות ומן השאור ומן הדבש. — פי' שהקטיר על המזבח מבשר. חטאת או מחביריו עם שאור או דבש ה"ז עובר בל"ת כמבואר בספרא [נדבה פרשה י"ב ו'] על מקרא זה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה ה"ג וד' מא"מ, וע' תוספתא מכות פ"ג ובספר התורה והמצוה על מקרא זה; אבל הגר"א בהגהותיו על הספרא שם מחק [ע"פ הבבלי במנחות נ"ז ב'] "והקטירם מן השאור ומן הדבש" וע' תוספתא מנחות פ"ו כבספרא.

ר"א שאל לר"י יצאו שתי הלחם וילמדו על הקדשים לכבש א"ל כהדא דתני כו'. — צ"ל: וילמדו על הקדשים לכבש כהדא דתני כו' הדא אמרה שני דברים שיצאו מן הכלל חולקין א"ר חנניה כו'.

שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה משם טומאה כו'. — צ"ל: הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאה (פי' שאין בה משום שאר בשר כשאר כל העריות כדאיתא ביבמות

פ"ד הי"ד ואין היא נקראת אצל חז"ל בשם ערוה, ומהטעם הזה אין הולד ממנה ממזר והיא עצמה מותרת לו לאחר שבעה ודלא כראב"ע שכתב ויקרא י"ח י"ח ד"השוכב עם הנדה חשוב מהעריות" ואם נדה היתה חשובה אצל חז"ל לערוה לא היו מתירים לבעלה להסתכל בה ולזון עיניו ממנה כרמב"ם פכ"א ה"ד מא"ב) לפום כן צריך מימר חייב על המערה כגומר (והנוסח שלפנינו "על כל אחת ואחת" נשתרבב מלמטה עמוד ד') א"ל והכתיב ואיש אשר כו'.

א"ר יוסי דודתו לצורך יצאת למעט את אשת אחיו מאמו כו'. — צ"ל: למעט את אשת אחי אביו מאמו נאמר כאן (פי' באשת אחי אביו, ויקרא כ' כ') דודו ונאמר להלן (שם כ"ה מ"ט) או דודו או בן דודו יגאלנו מה דודו שנאמר להלן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר (פי' דכתיב ממשפחתו ואין משפחת אם קרויה משפחה) אף דודו שנאמר כאן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר (וכ"ה בספרא פ' קדושים שם) אף אשת אחיו למדה מדודתו (פי' בג"ש ערירים ערירים) מה דודתו שנאמר כאן באשת אחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף אשת אחיו כו' עד כדון כר"ע (פי' שדורש ג"ש שאינה מופנה ביומא פ"ח ה"ג וסנהדרין פ"ז ה"ח והוא דורש גם למד מן הלמד ע' ערלה פ"ב ה"א ומ"ש שם, עמ' 135) כר' ישמעאל? (פי' שאינו דורש ג"ש שאינו מופנה וגם אינו דורש למד מן הלמד) תני ר' ישמעאל כתיב איש אשר יקח את אשת אחיו כו' יצאת אשת אחיו מאמו שאין לה היתר לאחר איסורה הא ר' אלעזר מקשי לה (פי' שהקשה למעלה על ר' יוחנן שלמד לחלק מן כרת של אחותו) כו' ולית לר"א כן אית ליה לא תקרבו אחד האיש ואחד האשה ומה עביד לה ר' יוחנן פתר לה שאינו מחוור (פי' שאין מקרא זה מוכיח על האשה די"ל דלא תקרבו על כל אחד ואחד מהאנשים כתיב) ועוד מן הדא שמעון בר בא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז) בעא קומי ר' זעירא ויצאו שלמים ויחלוקו לאוין על כל הקדשים לטומאה (פי' ואם אכל כזית מקרבן עולה וכזית מקרבן חטאת בהעלם אחד יהיה חייב קרבן טומאה על כל קרבן וקרבן, ובריש כריתות שנינו רל"ו כריתות בתורה שאם עשה כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ושם נמנה טמא שאכל קודש באחת ומשמע שאינו חייב על כל קרבן וקרבן דאי הכי נפישי להו יותר מל"ו) א"ל לצורך יצאו למעט את קדשי בדק הבית שלא יהיו חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא ר' מנא בעא ולא מתניתא היא קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה ולחייב עליהן משום פיגול ונותר וטמא מכיון שהן מצטרפין חולקין (פי' מאחר שאם אכל הטמא חצי זית מעולה וחצי זית משלמים מצטרפין לחייבו קרבן חטאה הרי זה מוכיח שהן מין אחד ואיך עלה על דעתו של שמעון בר בא לומר שיחלוקו ולחייבו חטאת על כל קרבן וקרבן שאכל ממנו

כזית בטומאה) א"ל ר' חנינה וכיני (פי' זאת היתה שאלתו של שמעון בר בא) ויחלוקו ולא יצטרפו (ומה שכתוב לפנינו בינתיים "מה שאין כן בקדשי בדק הבית" אינו אלא הגה"ה מתלמיד טועה שהעיר מן הצד, והסופרים שאינן בקיאין הכניסוה בפנים, וליתא בכריתות רפ"ד ע"ש וע' מ"ש בפיאה פ"ז ה"ב, עמ' 28).

ולית לר"א חולקין כו' א"ר אלעזר ועשה מלמד על ל"ת כו'. — צ"ל: ולית ליה לר"א אינן חולקין אית ליה כו' ואין ל"ת מלמד על עשה על דעתיה דר"א עשה אינו מלמד על ל"ת אבל ל"ת מלמד על עשה על דעתיה דר"א ניחא מותר כו' ומערות ע"ד דר' יוחנן מהו לחפור כו' שש שנים תזמור כרמך ולא בשביעית כל ל"ת שהוא בא מכח עשה הוא עובר בעשה ר' ירמיה אמר עובר בעשה ר' יוסי אומר אפי' עשה אין בו ולייד מילה כתיב כו' (ע' סנהדרין שם).

אית תניי תני שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כו'. — ע' כלאים פ"ח ה"א (עמ' 57) מה שהגהתי בענין זה.

וולד הטומאה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין וכלי חרש אוכלין ומשקין כו'. — צ"ל: וולד הטומאה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין (פי' אבל לא כלים ואפי' כלי חרס ע' רמב"ם ריש הלכות אבות הטומאות). אוכלין ומשקין וכלי חרש אינן נעשין אב הטומאה לטמא כלום (וכן בבלי עירובין ק"ד ב' שאין כלי חרס נעשה אב הטומאה) והכא תנינן כו'.

מה חרישה היתה במשכן שהיו חורשין ליטע סממנין. — פי' סממנין לקטרת ושמן המשחה דאלו סממנין לצביעת צמר למשכן לא היה צורך לשיטת הירושלמי מפני שצמר צבוע היה מוכן להן ממה שהוציאו ממצרים כ"ש לעיל (פ"א דף ג' ב' וע' מ"ש שם. עמ' 147); ומלבד זה כל מיני צבע של תכלת וארגמן ותולעת שני היו מבעלי חיים ולא ממיני צמחים כדאיתא בכלאים רפ"ט (ע' מ"ש שם, עמ' 59) ובתוספתא מנחות סופ"ט. והא דאיתא במנחות מ"ב ב' בענין צביעת התכלת מייתינן דם חלזון וסממנין כו' כבר ביאר רש"י שם שאין הסממנין הללו באין אלא כדי לשרות בהן הבגדים כדרך הצובעין (וע"ע בתוספות שם); ולדעת רש"י ז"ל היו נוהגין כן גם בארגמן ותולעת שני וע"ז נתכוין במ"ש בשבת ע"ב א' דזריעה וחרישה ושאר המלאכות היו בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני. ובבבלי שם ע"ד ב' איתא שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן פירושו ג"כ לדעת רש"י לשרות הבגדים, ולולא פרש"י היה אפשר לפרש סממנין דשמן המשחה כדאיתא בשקלים רפ"ו.

זעירא בר חייא בר אשי בשם כהנא הנוטע בשבת כו'. — צ"ל: זעירא ר' חייא בר אשי בשם כהנא כו' (וכ"ה בסנהדרין פ"ז ה"ה).

ריבר"ב בשם רשב"ל הקוצץ קורת שקמה חייב עליה משום שלש אריבר"ב ולא פליגין כו'. — חסר כאן וכצ"ל: חייב עליה משום שלש ר' יוחנן אמר אינו חייב אלא שתים א"ר יוסי בר"ב ולא פליגין כו'.

[השלמות: **טריקסימון**. — הוא עולשין (כלאים פ"א ה"ב [כ"ז ע"א]).]

ר' יוסי שמעית טעם מן דר' שמעון בשם ר' אחא ולית אנא ידע כו'. — צ"ל: שמעית טעם מן דר' שמי בשם ר' אחא כו' (וכן מצינו למעלה בעמוד זה ועוד בפ"א ה"א דף ב' ע"ג וכן ביבמות פט"ז ה"ו שאמר ר' שמי בשם ר' אחא) צמוקין ונסב בסלה וקולטה (ע' רקח סימן סמ"ך).

כד יהיב משקין משום דש. — בק"ע הגיה "משום לש" וכ"ה באמת באו"ז ח"ב סימן ס"א.

ההן סיקורה כד מכחד בגרדיה בקליפופיתיה משום בורר כו'. — צ"ל: ההן סיקורה (פי' קנה דבש שעושין ממנו סוקר ע' בה"ג ברכות פ"ו סכר קנה דיליה ודאי עץ הוא) כד מבחר בגרריה בקליפותיה כו' כד משקע באנטרין (פי' אנטרין הוא דפוס בלשון רומית ע' ערוך ערך אנטרין) משום בונה כד מקטע בנומייא (פי' שחותך וקוטע הפירורין והנימין שבולטין סביב הדפוס וכעין זה לקמן עמוד ג' במלאכת הטויה כד מקטעה בנימייא משום מחתכת וע"ע ביצה פ"ד ה"ה) משום מחתך.

בצל שריסקו אם ליתן טעם אסור אם להוציא שורפו מותר. — צ"ל: אם ליתן טעם מותר אם להוציא שורפו אסור (וע' רקח סימן ס"א שהעתיק כנוסח שלפנינו).

ר' בא בר חייא בר אשי זה שרוקק מבליעו בכסותו. — צ"ל: ר' בא בשם ר' חייא בר אשי כו' (וכ"ה במאמר שלאחריו, ושוב מצאנו בס' משפחות סופרים ערך ר' אבא בר חייא בר אשי שגם הוא הגיה כן).

אפי' רמונים מן גוא רמונים או כיני אפי' בני נש מן גו בני נש כו'. — צ"ל: אפי' רמונים מן גו רמונים (פי' שבורר את היפים ואוכל) אין כיני אפי' בני נש כו' הבון דעתיכון אתון מיכול קיסייא בסופא (פי' וה"נ בבורר רמונים יפים ואוכל הוי כמו נתן דעתו לאכול הגרועים, שכ"ה המנהג לאכול היפים תחלה או הגדולים ואח"כ הגרועים או הקטנים).

ומה המרקד קמח מלמטן וסולת מלמעלן. — פי' כדתנן באבות פ"ה ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת וע"ע במנחות ע"ו ב' ובפרש"י שם.

בעייא דא מילתא מהו לשנות את הקמח לאחורי הנפה כרבנן. — צ"ל: מהו לרקד את הקמח לאחורי הנפה כרבנן (פי' שמאחר דמשנה אפשר דמותר אפי' בפעם ראשונה) כו' מלח שחק פלפלין כו' דחשר גיר (כן העתיק ברקח סימן ס"ד) גבסין (פי' כמו "גפסית").

נישמעינה מן הדא הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב ב' אותיות כו'. — צ"ל: נישמעינה מן הדא (לקמן פ"ח מ"ג) הוציא דיו כדי לכתוב עליו שתי אותיות ותני עלה הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות אם להגיה כדי להגות אות אחת.

ר' ירמיה בעי מחלפא שיטתיה דרשב"ל דאיתפלגון התולש כנף כו'. — צ"ל: ר' ירמיה בעי לית הדא פליגא על דרשב"ל דתני התולש כנף (ע' בכורות כ"ה א) כו' א"ר יוסי ב"ר בון התולש חייב משום גוזז כו' (וזה דאיתא לפנינו בינתיים "ולא פליגין" מיותר כאן, וכיוצא בזה כתבתי למטה בסוף עמוד ג' [עמ' 172] וזה נשתרבב ממקומות אחרים כמו למעלה בדף זה יו"ד ע"א, ברכות פ"ו ה"א יו"ד א', עו"ש ע"ב).

ר' כהן בשם רבנן דקיסרין המיינטון חייב משום מלבן. — צ"ל: המיינטון שנתנו באש חייב משום מלבן (פי' המיינטון הוא בגד הנארג ממין אבן המתחלקת לחוטים וכשבגד כזה מתלכלך נותנין אותו באש ומתלבן ע' דברים רבה סו"פ תבא ואגדת בראשית סו"פ כ', כ"כ הרה"ג ר"ש באבער ז"ל בהערותיו לפסיקתא דר"פ פיסקא יו"ד אות רט"ו).

ההן דעביד ממזור חייב משום טויה. — נראה דממזור הוא כמו מיזרן שבכלים פי"ט מ"ג וע"ש בפירוש הרמב"ם ור"ש.

ההן דעבד קופין כד צפד משום מיסיך כו'. — צ"ל: כד צפר לאורך משום מיסיך לרוחב משום אורג כד מחייט כו' (כן העתיק באו"ז ח"ב סימן ס"ד).

ההן דעביד מלין ערסיין לאורך כו'. — צ"ל: ההן דעביד מטין ערסיין לאורך כו' (וזה כמו ששנינו בכלים ר"פ ט"ז המטה והעריסה).

קנקלטון משום עושה בתים. — הוא מעשה שׂבכה כ"ש במוסף הערוך ערך קנקל.

א"ר יוסי מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כו'. — צ"ל: א"ר יוסי ב"ר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה מהו כדון א"ר פנחס מתופרי יריעות למדו (וכ"ה למטה ריש ה"ד וכן בר"פ י"ב).

ר' חנינא אמר עד יחות כל סיטרא כו'. — ע' בסוף כלאים (עמ' 62) מה שהגהתי בסוגיא זו וביאורה.

משור פר מקרין ומפריס מקרן כתיב השוחטו רשב"ל כו' מסרגלין לון ואתיא כו'. — צ"ל: מקרין ומפריס מקרן כתיב ואתיא כהא דא"ר שמואל בשם ר' אבהו אין עושין אהלין מעור בהמה טמאה (פי' דאהל העשוי מעור בהמה טמאה אינו נטמא מן המת שבתוכו מפני שלא מצינו בתורה אהל מבהמה טמאה דתחש מין חיה טהורה היה, ולעיל פ"ב ה"ג איתא דר' אלעזר שאל מהו לעשות אהל מעור בהמה טמאה ומה שפירש בקע"ע כאן תמוה) השוחטו רשב"ל אמר לית כאן שחיטה כו' מה עיבוד היה במשכן שהיו

משרטטין בעורות (פי' שא"א לומר עיבוד ממש שכבר שנינו "והמולחו" דמליחה כעיבוד הוא וכן בבבלי ע"ה ב' היינו מולח היינו מעבד ר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרווייהו אפיק חד מינייהו ועייל שירטוט) מה משרטטין לון מסרגלין לון הממחקו מה מחיקה היתה במשכן כו'.

ר' אחא בשם ר' יהודה בן לוי משום מוחק כו'. — צ"ל: ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי משום ממחק (כ"ה בחדושי רמב"ן) הדא דאת אמר בחדש אבל בישן פטור. תני המכבד המרבץ כו' וחכ"א משום שבות א"ר יוסי ב"ר בון המכבד המרבץ כו' (ומ"ש בינתיים "ולא פליגין" מיותר כ"ש למעלה סוף עמוד ב').

ודע שבאותו ענין דהכא איתא בבבלי ע"ה ב' א"ר אחא בר חנינא השף בין העמודים בשבת חייב משום ממחק, ומזה נראה דר' אחא סתם דירושלמי הוא עצמו ר' אחא בר חנינא דבבלי; עוד בירושלמי סופי"א דיבמות ר' אחא בשם ר' יסא כו' ואותו ענין בבבלי שם ק"א א' ר' אחא בר חנינא א"ר אסי (וכבר כתבתי בחלה פ"ג ה"ו שר' אסי דבבלי הוא ר' יסא דירושלמי ושלפעמים הוא מכונה בירושלמי ר' יוסי); עוד בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג דף י"ג ע"ד ר' אחא ור' חיננא בשם ר' יוסי עד שתתמלא פגימתה, ואותו ענין בבבלי סנהדרין מ"א ב' ר' אחא בר חנינא א"ר אסי, ועוד למעלה בסופ"ג דמכילתין ר' אחא בר חנינא ר' יסא בשם ר' יוחנן מנורה קטנה מותר לטלטלה, ואותו ענין בבבלי מ"ה ב' ר' אחא בר חנינא א"ר אסי הורה ריש לקיש בציידן מגורה הניטלת בידו אחת מותר לטלטלה ע"כ. ולפ"ז נראה שיש להגיה בירושלמי ר' אחא ור' חיננא ר' יסא כו' (וכעין דאיתא בירושלמי ברכות פ"ט הנ"ל[4]), ועוד בברכות פ"ט ה"א דף י"ג א' ר' יודן בשם ר' אחא הקב"ה דרכו בקדושה כו' ואותו ענין נמצא במדרש תנחומא החדש (הוצאת הרה"ג ר"ש בובער ז"ל) פ' בראשית אות ז' בשם ר' אחא בר חנינא; עוד מצינו בסנהדרין פ"א ה"ב שר' אחא היה מלוד וידוע שלוד היא מדרום וה"נ מצינו בבבלי סוכה נ"ד א' יבמות נ"ז א' וסוטה כ"ד ב' כי אתא ר' אחא בר חנינא מדרומה. ונראה שהיה ר' אחא זה בבבל ולמד אצל ר' הונא כ"ש באגרת ר' שרירא גאון דר' אחא בר חנינא איעקר מפירקיה דר' הונא (שכן היה הנוסח לפניו ביבמות ס"ד ב' ולפנינו נשמט זה) ואח"כ חזר לא"י, ור' חנינא אבי ר' אחא אפשר שהוא ר' חנינא בר חמא שהיה איזה זמן בלוד (ולוד היא מיהודה

[4] ונמצא הרבה פעמים בירושלמי שר' אחא אמר בשם ר' חיננא כמו בעירובין פ"ה (דף כ"ג ע"א) ותרומות פ"א ה"ג (ואותו ענין ביבמות פי"ג ה"ב דף י"ג ע"ד ר' אחא בר חיננא והוא ט"ס), ולפעמים אמר בשם ר' חנינה (והכל אחד) כמו ביבמות פ"א ה"ב ר' אחא ר' חנינא בשם ר"ש בן לקיש זאת אומרת כו' (ואותו ענין עו"ש פי"ג ה"א דף י"ג ע"ג "ר' אחא בר חנינא" והוא ט"ס). ור' חנינה או ר' חיננא זה שר' אחא אומר בשמו אינו ר' חנינא הראשון רבו של ר' יוחנן אלא הוא השני תלמידו של ר' יוחנן (ע' מ"ש בקידושין פ"ג ה"ד) מדאמר בשם ר"ש בן לקיש (ואפשר דר' חנינא השני הוא אביו של ר' אחא זה שאמר בשמו) ובכתובות סופ"ב ר' אחא ר' חנניה בשם ר' יוחנן.

כמבואר בירושלמי סנהדרין שם ויהודה היינו דרום כדמוכח בסוף הוריות) כדאיתא בשקלים רפ"ה ועוד בברכות פ"ח סוה"א שר' חנינה היה בדרום (וע' מ"ש שם, עמ' 19). עוד מבואר במע"ש פ"ה ה"ה שר' אחא היה כהן, וכן בבבלי בכורות נ"א ב' שר' חנינא היה כהן. וגם נזכר ר' חנינא אביו של ר' אחא בתנחומא החדש פ' נשא ס"ד ובפ' שלח סכ"ז ולפ"ז משמע שאינו ר"ח בר חמא.

הלכה ד

א"ר זעירא קומי ר' מנא שכן שוו בהיסק כו'. — צ"ל: א"ר עזרא (ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ט, עמ' 68) קומי ר' מנא כו' קומי ר' יוסי שכן שוין במצניע לזרע לדוגמא ולרפואה (לקמן ר"פ יו"ד) א"ר חנניה כו'.

א"ר חנניה קופדה משלים לפיסתה כו'. — זה ענין בפני עצמו וביאור זה דשיעור הבשר הוא פחות מכגרוגרת, ונראה דשיעורו כדי ללפת בו כביצה קלה וכעין הא דתנן בפ"ט מ"ה תבלין כדי לתבל ביצה קלה.

מודה ר' הושעיה שאם הוציא תבן לפרה כמלא פי גדי שהוא פטור דלא תיסבור כו'. — צ"ל: שאם הוציא עשבים לפרה כמלא פי גדי שהוא חייב דלא תיסבור כו' (וכעין זה בבבלי ע"ו א' לרבין).

ר' בון בר חייא בעי הגע עצמך שאין בתבשיל כגרוגרת כו'. — צ"ל: הגע עצמך שיש בהן (פי' בקליפין וגרעינין ועוקצין וסובין ומורסין, ועל דברי ת"ק קאי) כגרוגרת, וכגרוגרת מבטל כגרוגרת (פי' מאחר שיש בפסולת כגרוגרת כמו שיש באוכל כגרוגרת אפשר שהפסולת מבטלת את האוכל ואם הוציאן מעורבין יחד פטור).

פרק ח

הלכה א

ארבע כוסות שאמרו ישנן רביעית יין באיטלקי. — פי' באיטלקי במדה איטלקית שהיא מדברית כדתנן בכלים פי"ז מי"א (ודלא כביאור המפרשים כאן) וע' בבלי פסחים ק"ח ב'.

ר' אבון אמר טיטרטין ורביע. — פי' טיטרטין היא בלשון יונית רביעית הלוג (ע' ערוך ערך טטרטון) ומפני שהמדות של תורה שהן איטלקיות נתקטנו בימיהם ברביע כדאיתא בחלה פ"ב ה"ו (וע' מ"ש שם, עמ' 126) ולכך אמרו כאן דרביעית של תורה היא במדה הקטנה שלהם רביעית ורובע רביעית.

לוגא דאורייתא תומנתא עתיקתא דמורייסא דציפרין. — פי' תומנתא היא שמינית הקב דהיינו חצי לוג, וכפי הנודע שבעה לוגים וחומש הלוג ממדה מדברית נעשו במדה

ציפורית חמשה לוגין ולפי מה שאבאר למטה היה אצלם מדה של לח גדולה בשליש ממדה של יבש, ותומנתא דהכא היא מדת לח ונמצא דחצי לוג ממדת לח של ציפורי מחזיק לוג שלם מדברי ועוד יתר משהו וכאן לא דק פורתא ולחומרא לא דק.

תני חצי שמינית טברנית הישנה. — פי' שמינית היא שמינית הקב דהיינו חצי לוג וחצי שמינית היא רביעית הלוג ומדה ישנה של טבריא היתה כמדה של תורה. וע' בבלי פסחים ק"ט א' ומ"ש בחלה פ"ב ה"ו, עמ' 126.

אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. — הנה בבבלי פסחים ק"ט א' איתא דשיעור רביעית הוא אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים ומחצה וחומש אצבע, והחשבון מכוון מאד ע"פ שיעור מקוה שהוא אמה על אמה ברום שלש אמות והוא מחזיק ארבעים סאה וע"ש בפרש"י ורשב"ם והרי שיעור הבבלי יתר משיעור הירושלמי בשליש פחות משהו. וכבר התפלאו על סתירה זו בתוספות שם וגם השתדלו לקרב את המרוחקים בזרוע לומר שבבבלי שיערו באצבעות מדבריות ובירושלמי באצבעות ציפוריות ע"ש, אבל אין זה מחוור דאמת הוא שהוסיפו על המטבעות (בכורות נ' א') ועל המדות (עידיות פ"א מ"ב) אבל לא מצינו בשום מקום שהוסיפו על האצבעות ומלבד זה דחוק הוא להוסיף על הדבר הנראה וביד כל אדם יחתום, לכן נראה דהירושלמי חולק על הבבלי בשיעור רביעית של תורה, שדעת הירושלמי היא דזה ששנינו בכלים רפט"ו ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש ה"פ דמדה של יבש היתה עשויה קטנה ממדה של לח בשליש אלא שאם ממלאין את המדה של יבש בגודשה אז היא מחזקת כמדה של לח שא"א למלאותה בגודש וכעין זה במנחות צ' א' כל מדות שבמקדש היו נגדשות וע"ש בפרש"י, והנה אותו כלי שמחזיק ארבעים סאה בלח הוא עצמו מחזיק כוריים כשממלאין אותו ביבש ובגודש וכמו שאמרו בבבלי עירובין י"ד ב' "ש"מ האי גודשא תילתא הוי" והמכוון כמו שביארנו, והא דאיתא עוד בעירובין שם "והא כתיב מחזיק בתים שלשת אלפים ההוא לגודשא" ה"פ דים של שלמה היה מחזיק שני אלפים בתים כדרך מדידתן בגודש אבל כשנמדוד את הבתים מחוקים יחזיק שלשת אלפים בתים דהגודש הוא שליש וכמו שנתבאר (וכביאור הזה מצאנו גם בחות יאיר סימן קע"ב ע"ש) ובזה מתישבת קושית הרש"א בעירובין שם ע"ש. עוד שנינו בכלים פי"ז מי"א מדת הלח והיבש שיעורן באיטלקי זו מדברית, והנה שיטת הבבלי היא שמדת הלח או מדת היבש בגודש (ששניהן שיעור אחד הוא כמו שנתבאר) היא עצמה איטלקית ומדברית וכבר אמרו בבבלי פסחים שם וכן בירושלמי עירובין פ"א ה"ה דאמה על אמה ברום ג' אמות מחזיקין מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש לפ"ז נמצא

מדת הרביעית אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בצמצום אבל שיטת הירושלמי היא דמדה איטלקית או מדברית היא מדת היבש כשהיא מחוקה שהיא פחות שליש ממדת הלח ולפ"ז תהיה שיעור גובה מדת הרביעית פחות שליש משיעור הבבלי דהיינו בגובה אצבע ומחצה ושלש עשיריות אצבע בצמצום וזה פחות מעט משיעור הירושלמי באחד משלשים באצבע כי הירושלמי תפס חומש אצבע במקום שלש עשיריות אצבע כדי לקצר ולחומרא לא דק.

ועוד יש לומר באופן אחר וקרוב לראשון שלדעת הירושלמי היו רגילים למדוד את היבש בסאים קטנות מחוקות שמחזיקות שליש פחות ממדת הסאה של לח ואותו מקום שהוא מחזיק מ' סאה של לח הוא עצמו מחזיק ששים סאה של יבש ושיעור רביעית של איטלקי או של מדברית היא לפי חשבון של סאה ביבש וגובה הרביעית יעלה ג"כ כפי חשבון הירושלמי הנ"ל.

א"ר יוסף מ"ד טמא כר' יהודה כו'. — רב יוסף זה הוא עצמו רב יוסף דבבלי מנחות ק"ד א' (שהוא בר חייא).

דבש הדא דאת אמר בהין עתיקי ברם בהן דידן כדי לבשל ביצה קלה. — צ"ל: בהן עתיקי (פי' שמחמת יושנו נתקלקל ואינו ראוי לאכילה) ברם ההן דידן כדי לטבל בו ביצה קלה.

ר' בא בשם ר' חסדא בדפנה מבית לבית היא מתניתא. — פי' לצורך כגון לכבוס אבל אם הוציאן לחוץ כדי לשופכן פטור לר"ש דס"ל לקמן פ"י מ"ה דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.

א"ר מנא למצניעיהן כל שהן ותני כן כו'. — צ"ל: א"ר מנא דברי חכמים למצניעיהן כל שהן ותני כן על דרבנן לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למוציאיהן הא למצניעיהן כל שהן ותני כן על דר"ש לא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן.

הלכה ב

הוציא כלי נצרים חייב. — צ"ל: הוציא שני נצרים חייב (וכן בתוספתא סופ"ט המוציא שני נצרים כאחד ה"ז חייב).

הוציא שטר חוב עד שלא הראהו לבע"ח חייב כו'. — צ"ל: עד שלא פרעהו לבע"ח חייב (פי' שצריך לו ללוה כדי ליתנו למלוה שילונו עליו מעות או על המעות שכבר לוה ממנו ועדיין לא מסר לו את השטר) משפרעהו לבע"ח פטור ר"י אומר אף משפרעהו לבע"ח חייב כו' (פי' מפני שצריך לו כדי להראותו למלוה אחר דגברא דפרענא הוא וכ"ה בבבלי).

הלכה ו

אפי' אזני חביות וכל דבר הנכנס לאור ויוצא. — פי' כל דבר שגמר מלאכתו באש כגון לבנה וסיד וכלי חרס. אבל שיטה אחרת בבבלי פ"ב א' דשם הנוסח "דבר שהאור שולטת בו" וענייננו דבר שאם היו מכניסין באור היה נשרף, ולפי שיטה זו הוכרח הבבלי לפרש מה שאמרו בחולין (ט"ז ב') דקרומיות של קנה אין מקנחין בו היינו שאין מקנחין בו פי מכה ע"ש; אבל לפי שיטת הירושלמי הא דתני דאין מקנחין בקרומיות של קנה הוא כפשוטו וכ"ה למטה כאן "ואין מקנחין בה מפני שרוח רעה שורה עליה", וסתם קינוח הוא קינוח פי טבעת.

ומים שאין בהן ארבעים סאה אסור לקנח בהן. — פי' דחוששין שמא שתה מהם נחש ויבא לידי סכנה ע' תרומות פ"ח מ"ה.

[השלמות: **חוץ מן העשוי כחפיסה** (**כצ"ל**). — פי' שהיא בצורה שאי אפשר לקנח בה.]

הלכה ז

וקשיא על דר' יוחנן לפסול את הגויה אינו פוסל כו'. — צ"ל: לפסול את המקוה אינו פוסל (דתנן במקואות פ"ד מ"ג דהחוטט בצינור של חרס שאינו מקבל רביעית אינו פוסל את המקוה) כו' דר' יוסי אמר (מקואות שם) אף של חרס כל שהוא (פי' פוסל את המקוה) כו' תני ר"ח מסייעא כו' (כ"ה בתוספתא כלים ב"ק סו"פ ז').

פרק ט

הלכה א

לא רצה להיקרות עמדה כו '. — צ"ל: לא זכה להקרות עמרא קורין אותו עמילא כו' טבא עמירא וצווחין כו' עמילא (ע' רמב"ן תצא כ"א י"ד).

[השלמות: **מ"ט דר"ע תעב תתעבנו כו**'. — צ"ל: תזרם כמו דוה כנדה כו' טעמא דר"ע תזרם כמו דוה צאיהו כו' שקץ תשקצינו צאיהו נבליהו מניין לרבנן צאיהו נבליהו (פי' שמן תזרם כמו דוה אין ראייה) ר' שמואל כו',]

ולית הדא פליגא על ר' יוחנן דר"י אמר ע"ז שנשתברה אסורה כו'. — צ"ל: ולית הדא פליגא על רשב"ל דרשב"ל אמר ע"ז שנשתברה מותרת לא כן סברינן מימר אם בשעתיד להחזירן לכליין ד"ה אסור וא"ר יודן דר' מתניא אם היו מונחין במקומן כמו שהוא עתיד להחזירן לכליין הן, ואילו (פי' אבניו ועציו ועפריו) במקומן הן ואפי' על דר' יוחנן לית היא פליגא דר"י אמר המקדיש את הבית אין מועלין בו תפתר במשתחוה לכל אבן

ואבן ואח"כ בנייו והתנינן (ע"ז פ"ג מ"ט) שלשה בתים הן תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנייו ר' בא בשם רב המשתחוה לבית כו'.

הלכה ב

ולא מן הים למדת מה ים כו'. — צ"ל: וכי מן הים למדת מה ים כו' ספינה של חרש השק אינו מלמד אלא על כל האמור בפרשה כו'.

ריב"ל אמר זרע זרעיה זירועיה כו'. — צ"ל: זרע זרעה זרועיה וכר' יהודה דרי"א ששה זרע זרעה זרעיה זרועיה ר"ח אמר זרעיה חמשה (פי' אין בה אלא חמש אותיות) כל הן דאנא משכח לה וי"ו אנא מחיק לה כו' ואמר זרועיה מלא.

הלכה ג

א"ר יוחנן מסיני למדו ירד משה בשלישי כו'. — יש להגיה ולשנות הגירסא ובתחלה צ"ל: תמן תנינן הפולטת ש"ז ביום השלישי טהורה דברי ר' אלעזר ב"ע כו' משלימין לה מקצת עונה ששית א"ר יוחנן מסיני למדו (פי' ראב"ע ור' ישמעאל ור"ע) ירד משה בשלישי בשבת (פי' ביום) אמר להן כו' כל מי שפירש בשלישי (פי' שפירש מעצמו מתחלת היום עוד קודם ששמע ממשה) יש כאן יום שלישי ליל רביעי ורביעי ליל חמישי וחמישי בששי פלטה בלילה טהורה ביום טהורה, כל מי שפירש ברביעי יש כאן ליל רביעי ורביעי ליל חמישי וחמישי בששי פלטה בלילה טמאה ביום טהורה (פי' ולשיטת הירושלמי בערב שבת ניתנה תורה כדתניא במכילתא פ' יתרו וכן בפר"א ר"פ מ"ו, ור' יוחנן לא ביאר טעמו של ראב"ע מפני שהוא פשוט דתני במכילתא שם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה מכאן אמרו הפולטת ש"ז ביום השלישי טהורה דברי ראב"ע ע"כ וכל זה דלא כשיטת בבלי פ"ו ב') ר' ישמעאל אומר זו בסיני (פי' דשם החמירה תורה שאף הפולטת בליל ששי טמאה ולכך לא טבלו אלא בבוקר של יום ששי וגם זה דלא כשיטת בבלי שם) אבל לדורות או בארבע או בשש ר"ע אומר לעולם הן חמש וכן לדורות הא ר' ישמעאל עביד יום עונה ולילה עונה כו' משלימין לה מקצת עונה בששית ראב"ע אומר לילה ויום עונה ומקצת עונה ככולה.

דברי חכמים עד ג' ימים מכאן ואילך היא נסרחת ואתיא כו'. — פי' ולמדו מזב ולא מסיני, ומאחר שבמשנתנו למדו מסיני אתיא דלא כחכמים. ולפי שיטת הירושלמי יש להגיה במשנתנו מניין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טהורה, וכ"ה במתניתא דתלמודא דבני מערבא וגם במשניות דפוס נאפולי (כ"ש בדקדוקי סופרים ע"ש) וגם בבבלי פ"ו א' איכא דתני במשנתנו "טהורה" וע"ש בתוד"ה תני.

הלכה ד
דלא כן דבר שהוא בא משני לוויין מצטרף. — ע' מ"ש ע"ז במע"ש פ"ב ה"א (עמ' 113).

הלכה ה
[השלמות: **נתר**. **נטרון**. — כן הוא בלשון ערבי (רשב"ץ ח"א סכ"ח ע"ש).]

הלכה ז
למי נצרכה לר"א שלא תאמר מינים הרבה ייעשו בהעלמות הרבה כו'. —צ"ל: מינים הרבה ייעשו כמלאכות הרבה מעין מלאכה אחת ויהא חייב על כל או"א (ע"ל פ"ז ה"א דף ט' ע"ב דר"א סבר דהעושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת חייב על כל או"א וע' בבלי צ' א' תוד"ה המוציא ורש"ל ורש"א שם).

פרק י

הלכה א
א"ר יוסי בר"ח לא אתיה אלא לדוגמא (פי' דהא דתנן חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו לא קאי על שלשתן אלא על דוגמא בלבד) שכבר נתפייס הלוקח (פי' שהלוקח כבר קנה על פי הדוגמא, ואותה דוגמא אינה צריכה לו עוד דכל יורה ויורה צריך לדוגמא שלה ולא של יורה אחרת) אבל לזרע ולרפואה אפי' כ"ש חייב (פי' מפני שתמיד הן ראויין לזרע ולרפואה).

הלכה ב
עקר אבן ברה"ר גבוהה עשרה ורחבה ארבעה מה את עבד לה כמשתמש מתוכה לרה"ר כו'. — צ"ל: כמשתמש מרה"י לתוך רה"ר מרה"ר לתוך רה"י או כמרשות הרבים לרה"ר אחרת רבנן כו' כמשתמש מרה"ר לכרמלית מכרמלית לרה"ר או כמרה"ר לרה"י.

הלכה ג
והן משא בני קהת. — פי' בתמיה דהא הארון שנשאו בני קהת וכן השלחן והמנורה ומזבח הזהב כל אחד מהן היה גדול מאד וא"כ יהיה מוציא על כתיפו כגרוגרת פטור. **שמן המאור בימינו וקטרת הסמים בשמאלו כו'**. — כנוסח שלפנינו העתיק גם במאור, אבל רש"י במכילתין צ"ב א' העתיק בשם הירושלמי שמן אחד בימין ושמן אחד בשמאל והקטרת בחיקו והחביתין בכתף וכ"ה בילקוט סו"פ במדבר וברמב"ן לתורה במדבר ד' ט"ז וע"ע במדרש אור עולם (שבסו"ס ראשית חכמה) בגדולה פ"ד.

הלכה ד

שר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ר' אילא בשם ר' אלעזר כמ"ד בשני שמות כו'. — צ"ל: ור' יהושע פוטר מתניתא (פי' הא דתנן לפניו ובא לו לאחריו פטור אע"פ שלאחריו ובא לו לאחריו חייב כדתני בתוספתא פ"ו) כמ"ד בשם אחד נחלקו וכר' יהושע ברם כמ"ד בשני שמות נחלקו אבל בשם אחד ד"ה חייב וכאן שם אחד הוא והוא פטור. לאחריו ובא לו לפניו חייב כמ"ד בשני שמות נחלקו אבל בשם אחד ד"ה חייב ברם כמ"ד בשם אחד נחלקו לא אתייא אלא כר"א ר' אילא בשם ר"א תניין אינון כו'.

הלכה ה

[השלמות: **הלכה ה'**. — נחלפו ההלכות וצ"ל ה"ו וההלכה שלאחריה היא היה או שצריכין להחליף המשניות ומ"ו צ"ל קודם למ"ה וכן הסדר בבבלי.]

תלמידיה דר' יעקב בר קודשי הוה. — צ"ל: בר קורשיי הוה (וכ"ה בפסחים רפ"ו ובבלי הוריות י"ג ב'; והוא ר' יעקב סתם שבמשניות ובריייתות שמצינו באבות פ"ד ר' יעקב אומר העוה"ז דומה לפרוזדור כו', ומאמר זה איתא במדרש קהלת רבה פ"ד סימן יו"ד בשם ר' יעקב בר קורשאי וע"ע בבלי יומא ס"א א' אמר רבי לי שנה ר' יעקב בלוגין וע' מ"ש בחגיגה פ"ב ה"א).

לא כן תני אף ריח רע כ"ש כו' ומודה ר"ש באיסורי הנייה. — פי' ומפני מה פוטר ר"ש במוציא כזית מן המת במשנתנו.

תיפתר במת גוי ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו. — צ"ל: והוציאו שלא לכלבו (וכן צ"ל פעם שנית למטה סוף הלכה זו).

הלכה ו

הקולע שלש נימין באדם חייב משום אריג כו'. — צ"ל: הקולע שלש נימין לאדם (פי' לתכשיט אדם כמו לצואר בתו ולאפוקי לבהמה כמבואר למטה וע' בבלי ס"ד א') טמא משום אריג ר' זעירא בעי לא טווי אריג הוא (פי' בתמיה וכי האורג שער של עיזים או של גמל שאינו טווי יהיה טמא משום אריג) כו' כאן במרובה (פי' הוי אריג אף שאינן טוויין שכן דרך הגודלת לקלוע הרבה שערות עם הרבה שערות) וכאן בממועט (פי' בג' נימין לא הוי אריג אא"כ שטוויין תחלה). הדא דאת אמר לאדם אבל לבהמה טהור כהדא דתני (תוספתא כלים ב"ב פ"ד וע"ש היטב) העושה פסיקא כו'.

יצחק בר אוריון אמר מה פליגין כו'. — צ"ל: יצחק בר מריון אמר כו' (יצחק בר מריון מצוי בירושלמי, אבל "בר אריון" לא מצאנו במקום אחר, ע' סה"ד ערך ר' יצחק בר מרון ור' יצחק בר אוריין).

אילין אינין כו'. — צ"ל: תני אין בין נקוב לשאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד כר"ש ברם כרבנן אית לך חורנין כו' (כ"ה בכלאים פ"ז ה"ו).

פרק יא

הלכה א

ולא שנייא בין על דעתיה בין על דעתהון כו'. — צ"ל: בין על דעתיה דרבי בין על דעתהון דרבנן (כגירסת ק"ע) והוא שנחה (פי' באופן זה דוקא מחייבין בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע). מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע על דעתיה דרבי אפי' לא נחה על דעתהון דרבנן והוא שנחה (מחלוקת רבי ורבנן נמצאה בברייתא בבבלי צ"ז א') ר' בא ר' חונא בשם רב לא חייב רבי כו'.

שמואל אמר לא שנו אלא למטה מעשרה הא למעלה מעשרה כו'. — צ"ל: הא למעלה מעשרה פטור (פי' אף לר"ע) מילתיה דר"א אמר אפי' למעלה מעשרה (פי' מחייב ר"ע) דאמר ר' אילא בשם ר' אלעזר כו' (וכעין זה מצאתי בחדושי רמב"ן צ"ז א' שכתב אסור דאמר שמואל אסור ואין חייבין עליו ולא גרסיגן בדר' אלעזר מותר).

הלכה ב

בי רב אמר[י] לית כאן פטור אלא מותר כו'. — בבבלי צ"ז ב' שיטה מהופכת דלרב אסור ולשמואל מותר ועש"ה.

רשב"ל והוא שתהא רה"ר מקפתו מכל צד ר' יעקב בר אחא כו'. — צ"ל: והוא שתהא רה"ר מקפתו מכל צד מן אילין עגלות ועגלות לאו רה"ר מקפתן מכל צד (ומ"ש לפנינו "ועגלות לאו למעלה מעשרה אינון" נשתרבב מלמעלה דף י"ב סוע"ד) ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן אפי' מרוח אחת (פי' הא דתנן דהמושיט חייב בדיוטא אחת) ר' אחא בשם ר' מיישא כו'.

פשיטא לר' זעירא שאין עומד מצד אחד מצטרף כו'. — צ"ל: פשיטא לר"ז שאין עומד משני צדדין מצטרף פשיטא ליה שיהא העומד מצד אחד רבה כו' (וכבר העיר הרשב"א בחדושיו צ"ט א' שגירסא שלפנינו בירושלמי משובשת).

חוליית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה מה אנן קיימין כו'. — יש לתקן ולהחליף הגירסא וכצ"ל: חוליית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה א"ר יוחנן לית כאן פטור (פי' דמה דתנן פחות מכאן פטור אין זה נכון) אלא מותר מה אנן קיימין (הא דר' יוחנן אמר מותר) אם בגבוהין עשרה ואין רחבין ארבעה הדא הוא דא"ר חסדא כו' בלבד שלא יחליף (פי' ולר' יוחנן תנן "מותר" סתם משמע דאף להחליף מותר)

כו' רשות הרבים מבטלתה תמן תנינן המיפיס כו' (ונוסח שלפנינו נשתרבב מפ"א דף ב' ע"ד).

הלכה ג

ר' חסדא אמר כמודד לוכסן כו'. — צ"ל (כהנוסח שבכלאים פ"ו ה"ב): במודד לוכסן כו' (וע' ביאור זה בכלאים שם, עמ' 54).

[השלמות: **אבל אם יש שם חור מחלוקת ר"מ וחכמים**. פלוגתא דר"מ וחכמים בבבלי יומא י"א ב'.]

ר' יוסה בשם ר' יוחנן בשהיה המקום מנדרון (פי' הא דתנן זרק לתוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לד"א פטור קמ"ל בשהיה המקום משופע וסופו לירד חוץ לד"א דמ"מ פטור מאחר שלא נתכוין אלא לתוך ד"א דאל"כ פשיטא) בהדא תנינן זרק חוץ לד"א ונתגלגל תוך ד"א חייב (פי' בתמיה כיון שהמקום משופע ולא נח שם עד שחזר לתוך ד"א למה הוא חייב).

הלכה ה

ר' יהודה אומר אם היתה עמוקה מן המים עשרה טפחים כו'. — צ"ל: אם היתה עמוקה עשרה טפחים (ושתי המלות "מן המים" נכפלו בטעות מלמטה וע' בבלי ק"א א' ותוספתא פי"א דליתא לזה ברישא ובסיפא) כו' מפני סכנה (אולי הכוונה שישהה לנקביו עד מוצ"ש ויש סכנה בזה ע' בבלי ל"ג א'[5]).

ספינה עולה ויורדת סלע במקומה היא ולא כרמלית היא כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: סלע במקומה היא סלע שבים גבוהה עשרה טפחים אין מטלטלין לא מתוכה לים ולא מן הים לתוכה פחות מיכן מטלטלין מתוכה לים ומן הים לתוכה ומטלטלין בה עד בית סאתים יותר מיכן נעשית כמחיצה שהוקפה לזרעים שאין מטלטלין בה אלא בארבע אמות ולא כרמלית היא (פי' בפחות מיכן מטלטלין בה עד בית סאתים דמשמע דמותר לטלטל בפעם אחת כל בית סאתים) כלום הוא מותר לטלטל בכרמלית אלא בארבע אמות א"ר אילא על ראשה (פי' הא דתני ומטלטלין בה עד בית סאתים לאו אסיפא קאי כשאינה גבוהה עשרה טפחים אלא אריש כשהיא גבוהה עשרה טפחים) ר' בון ב"ח בעי כו'.

[השלמות: **ר' יעקב בר אחא בשם רב המנונא שכל ג' וג' כו'**. עירובין פ"י ה"ה [כ"ו ע"ב] ע"ש וגיטין פ"ח ה"ג [מ"ט ע"ג] ע"ש.]

[5] ולפ"ז צ"ל דאף בגבוהה עשרה מן המים מתיר ר' יהודה לטלטל מתוכה לים וכדעת התוספות ד"ה ר' יהודה (בבלי ק"א א'). וראיתי בפירוש ר' חננאל שם שהעתיק "ולמה מן הים לתוכה אסור מפני הסכנה", ולפ"ז יש לפרש דכשהספינה נמוכה וסמוכה למים כשישהה עצמו לשאוב מים מן הים פעמים שהוא נופל לתוכו.

הלכה ו

כיני מתניתא והזיד וקשיא כו'. — צ"ל: כיני מתניתא והזיד (פי' הא דתנן הזורק ונזכר כו' היינו שהזיד) תדע לך שהוא כן דתנינן זרק לעשות חבורה כו' וקשיא אילו ירה חץ כו'.
הגע עצמך אפי' מזיד בהיכרת מתרין בו ולוקה כו'. — צ"ל: הגע עצמך אפי' מזיד בלאו ושוגג בהיכרת מתרין בו ולוקה ומביא קרבן ר' אבהו בשם ר' יוחנן המזיד בחלב (פי' בלאו) ושוגג בחטאת מתרין בו כו'.

פרק יב

הלכה א

מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לעולם הדא אמרה אפי' מן הצד כו'. — צ"ל: שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה הדא אמרה בניין לשעה בניין הדא אמרה אפי' מן הצד כו' (וכ"ה לעיל פ"ז ה"ב).
דתני לווחים שבספינה ושבעריסה כו' ויד הסכין שבראשו ה"ז לא יחזיר. — צ"ל: ויד הסכין שפירשו ה"ז לא יחזיר (כן העתיק באו"ז ח"ב סימן ע"ח אות א').
מתני' דר"ש דתני הגורד הקודח כו'. — צ"ל: מתני' דלא כר"ש דתני הגורד כו' העור עד שיעבוד כל צורכו א"ר יעקב בר אחא כו' (פי' ר' יעקב חולק וס"ל דאדרבא מתני' אתיא דוקא כר"ש).
אתייא דרשב"ג כר' יהודה דתני השובט כו'. — צ"ל: דתני ר' יהודה אומר השובט כו' (וכ"ה בבלי ע"ה ב').

הלכה ג

מהו בכל לשון אפי' אלף אלפא. — פי' "אלפא" היא אות אל"ף בלשון יונית (ע' שקלים פ"ג מ"ב) ואם כתב אות אל"ף אשורית ואות אל"ף יונית חייב וה"ה בכל שתי אותיות מאיזו לשון שהיא דהא אפי' בשתי שריטות חייב (ע' בבלי ק"ג ב') ודלא כאו"ז ח"ב סימן ע"ו והגהות רמ"א בש"ע או"ח סימן ש"ו סעיף י"א, וכבר תמה ע"ז במג"א סימן ש"מ אות יו"ד ע"ש.
כמין קולמוסין היו עשויין. — פי' הן הן הידות שבכל קרש הנתקעות באדנים.
תני וגד מגדיאל. — צ"ל: "וגם מגמליאל" (פי' אע"פ דמלת "גם" אינה שם אדם מ"מ היא מלת החיבור ובכל מלה שהיא חייב, אבל אין לגרוס כנוסח שלנו דהרי כבר משנה שלימה היא "גד מגדיאל").

קלת על דר' יהודה כתב שתי אותיות שוין כו'. — צ"ל: קלת על דרבנן כתב שתי אותיות שוין והן שֵׁם ע"ד דר"י חייב ע"ד דרבנן פטור קלת על דר' יהודה שתי אותיות מ"מ כו'.

הלכה ה

מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אמר אינו כתב והכא הוא אמר כתב הוא בשיטתו כו'. — צ"ל: והכא הוא אמר כתב הוא, מהו כתב ע"ג כתב חד לעיל מן חד (פי' שלא כתב ב' אותיות בשורה אחת אלא בשתי שורות אות אחת ע"ג חברתה) ר' יעקב בר זבדי בשם ר"א לא אמר כן אלא מחלפה שיטתיה דרבנן תמן אינון אמרין אינו מן המובחר הא כתב כתב הוא והכא אינון אמרין כתב ע"ג כתב אינו כתב בשיטתו השיבוהו בשיטתך דאת אמר כתב הוא אינו מן המובחר מ"ט דר' יהושע בן בתירה כו' (וכנוסח זה היה לפני חדושי רשב"א ק"ד ב' ע"ש).

פרק יג

הלכה א

כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת ר"א מחייב חטאת כו'. — ע' מה שכתבתי על זה לעיל פ"ז ה"א דף ט' ע"ב (עמ' 167).

כהיא דא"ר יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר"א כתב אות אחת בטיבריא כו' דלא כן כר"א. — צ"ל: ודי היא דאריב"א ר' יסא בשם ר' אלעזר כתב אות אחת בטיבריא כו' חייב דלא כר' אליעזר (פי' דלר' אליעזר אפי' כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת חייב וכ"ש אם כתב שתי אותיות בשבת בשני מקומות).

פרק יד

הלכה א

ר' זריקן בשם ר' יוחנן אימי איתפלגון ר' יוחנן כו'. — צ"ל: ר' זריקן בשם ר' יהודה (וכן לעיל רפ"ט ר' זריקן בשם ר' יהודה) אמר איתפלגון כו' בין לאיסור בין ללקות בין לטומאה הוי ר' יוחנן אמר דברי הכל ורשב"ל אמר במחלוקת מתני' מסייעא כו' מתני' מסייעא לר' יוחנן שמונה שרצים הצדן והחובל בהן חייב א"ר יוחנן בן נורי לפיכך אומר אני כו' ואת שאין להן עורות פטור ר' יוחנן בן נורי אומר כל השרצים יש להן עורות (והמלות "לפיכך אומר אני" שבינתיים מיותרות ונכפלו בטעות מלמעלה מברייתא דמסייעא לר' יוחנן).

הלכה ב

[השלמות: **ושאינה נשרית כו'**. — פי' דכשהמים נשבעים במלח הרבה שוב אין ממסין עוד מלח.]

[השלמות: **הכהנים נהגו בתרומה כר' ישמעאל**. — ע' תוספתא עידיות פ"א.]

הלכה ג

מה ביניהון מאוסה מ"ד נותן בין ביד בין בכלי מאוס כו'. — ע' מה שהגהתי וביארתי בזה במע"ש פ"ב ה"א (עמ' 114).

הלכה ד

הדא אורדענה סכנה. — כתב במוסף הערוך ערך ארדענא שהיא מין מחלה המכונה ביונית ורומית צפרדע שתרגומו ארדענא והיא מורסא שגדלה תחת הלשון בין הווורידים.

נותן עליה חמץ בפסח. — בפירוש ר"ח ע"ז כ"ח א' העתיק בשם הירושלמי נותן עליה רומץ בשבת (ופי' רומץ אפר).

[השלמות: **ההן בלעה**. — פי' עצם בגרון.]

ההן ציפורנה סכנה. — צ"ל: ציפדונה, וכ"ה למטה וכן בע"ז פ"ב ה"ב ובבלי יומא פ"ד א' ושם מבואר סימניה דמתחלת בפה וגומרת בבני מעיין ורמי מידי בי ככי ומייתא דמא מבי דרי והיא המחלה המכונה בל"א "Skarbut" ובלשון מדינתנו "цынга".

ריב"ל ה"ל קולוס הורון ליה ר' חנינא כו'. —ע' בבלי יומא מ"ט א'.

ר' יונה ה"ל צמרמורין. — פי' היא מחלת האבן שבשלפוחית של שתן ע' מ"ש במגילה פ"א רהי"ג.

[השלמות: **דדורי**. — אולי הוא ארודא צלמא שבשקלים פ"ב ה"ו (מ"ז ע"א). ובמקום "יכרותה" (ד"ו וד"ח: זכרותה) צ"ל "יברוחה", והן דודאים והיו שולקין אותן ושותין את מימיהן לרפואה.]

א"ר חונא מתניתא אמרה כן שאין מתרפין מג"ע ותני כן לפיכך הותר מכלל שבת כו'. — צ"ל: שאין מתרפין מגילוי עריות דתני הותר מכלל שבת כו' (וכ"ה בע"ז פ"ב ה"ב).

לא סוף דבר בשאמר לו הרוג את פלוני אלא אפי' חמוס את פלוני. — הרמב"ן בחדושי כתובות י"ט א' הביא ברייתא חיצונית שלשה דברים אין עומדין בפני פקוח נפש ר' מאיר אומר אפי' הגזל ע"כ וטעמו של ר"מ מפני שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו (ע' סנהדרין פ"ח ה"ח) ומצאנו ברייתא זו במדרש ג' וד' (באוצר מדרשים שיצא לאור ע"י רש"א וועדטהיימער ירושלים תרע"ג) אלא דשם הנוסח "ר' יהודה" במקום "ר' מאיר".

תני גוי בישראל אסור ישראל בגוי מותר. — צ"ל: גוי בגוי גוי בישראל חייב ישראל בגוי פטור (כ"ה בע"ז פ"ב ה"ב וכן בתוספתא שם פ"ט ולענין שפיכת דמים היא שנויה שם).

פרק טו

הלכה ב

מן מה דתני מודין חכמים לר"מ בחותמות כו' הדא אמרה אין חולקין על ראב"י. — צ"ל: הדא אמרה חולקין על ראב"י (פי' שבברייתא זו אוסרין להתיר חותמות שבקרקע וה"נ אסור לקשור והרי ראב"י מתיר לקשור לפני פתח ביתו שהוא כקרקע, וע' עירובין פ"ג ה"ג ששם מוכח ג"כ שחכמים חולקין על ראב"י).

אר"ב בחבל שחול היא מתניתא חבל שהוא משוחל בפסיקיא. — צ"ל: בחבל שחול היא מתניתא (פי' חבל של דלי העשוי למשוך את הדלי מן הבור בזה חכמים אוסרין מפני שמבטל את החבל לדלי) הא חבל שאינו שחול כפסיקיא (פי' כגון חבל של גרדי אינו מבטל לדלי וסופו להסירו ממנו ואינו קשר של קיימא לפיכך דינו כפסיקיא שאף חכמים מודים שמותר לקשור בו).

כיני מתניתא כל קשר שאינו של קיימא והוא לשעה אין חייבין עליו. — פי' שאין המכוון ב"קשר שאינו של קיימא" שאינו קשר יפה וחזק וסופו להיות ניתר מאליו דבאופן זה אין צורך לאשמועינן דאין חייבין עליו אבל עניינו דקשר זה אע"פ שהוא חזק ויפה אלא שלא נעשה מתחלה להיות קיים לעולם אלא לשעה ודעתו להתירו לאחר זמן אין חייבין עליו.

הלכה ג

על ידי שהפה הזה מסריח התירו לו לעסוק בהן בדברי תורה כו'. — במאירי קי"ז א' וכן באו"ז ח"ב סימן פ"ט העתיקו על ידי שהפה הזה טריח התירו לו לעסוק בד"ת ר' ברכיה ר"ח ב"ב לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בד"ת ובחול ע"י שהוא טריח ואין לו פנאי לעסוק בהם בד"ת נתנו להם שבתות וי"ט לעסוק בהם בד"ת מתני' מסייעא כו'.

פרק טז

הלכה א

אין מצילין אותן מפני הדליקה מ"ד מטמאין את הידים מצילין כו' — צ"ל: מהו להציל אותן מפני הדליקה (פי' אותן שכתובין בכל לשון דתנן שטעונין גניזה) מ"ד מטמאין את הידים כו' (ומקור מחלוקת זו לא נודע לי).

מששיקע בו רבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. — פי' שרבי שיקע בתלמוד משניות הרבה וכשהוא לומד תלמוד זה לומד עמו גם משניות וזה טוב יותר ממשניות בלבד, וכעין זה מצינו בבבלי ב"מ ל"ד ב' דבימי רבי נשנית משנה זו דתלמוד אין לך מדה גדולה מזו וע"ש.

קע"ה פרשיות שכתוב בתורה דבר אמורה ציווי כנגד שנותיו כו'. — צ"ל: קע"ה פרשיות שכתוב בתורה דיבור אמירה כנגד שנותיו כו' (וביאור זה דמצינו באותיות דר"ע אות צד"י ומה משה שעתידה שכינה לדבר עמו בקע"ה מקומות ע"כ; וענין זה שבקע"ה מקומות בתורה נתייחד הדבור למשה בלשון דיבור או אמירה וכבר מניתי אותם וספרתים אחד לאחד ומצאתי בספר שמות ע"ו פעמים, בספר ויקרא ל"ה פעמים ובספר במדבר ס"ד פעמים, מלבד דיבור ואמירה שבמשנה־תורה שאינן בכלל הזה).

קכ"ג פעמים שישראל עונין הללויה כו'. — כתב בהגהות הרש"ש שבסו"ס נתיבות עולם שעניית הללויה היה רק עד הודו לה' וכל פסוק שעונין עליו היו חולקין לשנים ועל כל חצי פסוק היו עונין הללויה כמו שנראה מדברי הרמב"ם סופ"ג דחנוכה לבד מי"א פסוקים שהיו חולקין לשלשה חלקים מפני שכל חלק וחלק הוא ענין מופסק לעצמו והם פסוק א' וט' בפרשה א', ז' י"ב י"ח בפרשה י"ג ופסוקים ג' ח' ט"ז וי"ט בפרשה ד' ופסוק ב' בפרשה ה'.

אבוי דההוא גברה כתבה כו'. — פי' אביו של אותו האיש שאמר זה וכעין זה בסוכה רפ"ה "אמר לון ההוא גברא הוא". ומקצת המפרשים פירשו "אביו של ר' חייא" ואין זה נכון כפי סגנון הירושלמי והבבלי. ועוד תמה על עצמך וכי אפשר הוא שר' חייא אחר שנודע לו שאביו כתבה יחזור ויקללנו.

הלכה ב

ניחא תיק הספר עם הספר תיק התפילין עם התפילין. — פי' דתיק הספר הוא שומר לספר ונוגע בו אבל תיק התפילין אינו נוגע בפרשיות רק בבתים והבתים הם השומרים לפרשיות והתיק אינו אלא שומר לשומר ואין בו קדושה כל כך.

בן בתירה כר' יהודה דת"ת גשרין כו' וחכמים אוסרין כו'. — חסר כאן וכצ"ל: וחכמים אוסרין מערבין במבוי המפולש וחכמים אוסרין (גם זה בעירובין פ"ט שם) ר' בון כו' מתניתא דר' הונדקס דאמר ארבע סעודות חייב אדם לאכול בשבת (בבבלי קי"ז ב' הנוסח ר' הידקה והוא עצמו ר' הונדקס דירושלמי) תפתר כו' למימר על דעתיה דר' יוסי לעולם מצילין שלש סעודות (פי' שכן סבר ר' יוסי במשנה ג') על דעתהון דרבנן לא יציל כלום כו'.

הלכה ג

תני אין מערימין ר' יוסי בר בון אומר מערימין. — חסר כאן וכצ"ל: תני (תוספתא פי"ד) הציל פת נקייה אינו רשאי להציל פת הדראה הציל פת הדראה רשאי להציל פת נקייה ואין מערימין בכך ר' יוסי בר רבי יהודה אומר מערימין.

תני אף מכבין להציל מתניתא דר"ש דאמר אין דבר כו'. — צ"ל: מתניתא דר"ש דאמר (לעיל פ"י מ"ה) עד שיהא לו צורך בגופו של דבר, ושאין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקדש (עירובין פ"י מ"ג) והתני (תוספתא פי"ד) ספר שנפל לתנור מטמא את התרומה ומציל (פי' שאפי' טמא מציל את הספר ואין חוששין למה שהוא נוגע בשעת מעשה בככרות של תרומה שבתנור או שידו מטמאה את אויר התנור) הוא תרומה הוא מע"ש (פי' שגם מע"ש מותר לטמא כדי להציל את הספר אף שאין מע"ש טמא ראוי לבער בטומאה משא"כ בתרומה טמאה) אית לך מימר דבר שהוא משום שבות והתני בכל קדש לא תגע לרבות את התרומה (פי' וזה לאו לנגיעה ע' בבלי מכות י"ד ב') מאי כדון ובלבד שלא יעשה בשבת כדרך שעושה בחול (פי' שמכבה כלאחר יד בשינוי ובזה אפי' חכמים דסברי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה מתירין לכבות בשביל הספר ולפיכך גם הטמא מותר להציל את הספר אף שמטמא את התרומה מאחר שאין כוונתו לטמא אלא להציל את הספר וה"ז כמשנה ואינו חייב על טומאה כזו).

הלכה ח

שמונה עשר שנין עביד הוה יהיב בהדא ערב. — רש"י ז"ל פירש "ערב שם מקום" נראה שדעתו דערב היא ערביא והיא המקום שיושבים בו הערביים; אבל מזה דאיתא בירושלמי כאן שריב"ז אמר "גליל גליל" מבואר שערב היא עיר בארץ הגליל וכן מבואר בברכות פ"ד ה"א שיש עיר ערב הסמוכה לציפורי (וראיתי בתבואות הארץ פ"ג בסוף חלק אשר שכתב דלמזרח כבול בערך ארבע שעות הכפר עראבי והוא ערב הנזכר כאן שבגליל ע"כ. ולדעתי אינו כן שכבר הוכחתי דערב זו היא סמוכה לציפורי; עוד מצינו בב"ר פל"ג אות ו' עיר היא בתחום בית שאן ושמה ערבי). ונראה שריב"ז שהיה בערב

י"ח שנה היה שם לפני שנחרב הבית כדמשמע מזה שאמר "סופך לעשות במסיקין" וכשהתחילו הרומיים במלחמה בגליל בא ריב"ז עם תלמידיו לירושלים.

פרק יז

הלכה א

דלתות הבית דרובה כו' הכלים דרובה שאע"פ כו'. — ע' בבלי קכ"ב ב' שנחלפה השיטה בזה וע"ש בתוד"ה אדרבה.

[השלמות: **שאע"פ שנתפרקו מע"ש**. — לפי הבבלי הרבותא הוא להיפך כמו שפי' הרמב"ם בפי' המשנה אבל דעת הירושלמי אינה כן.]

בשנים בארבעה ובחמשה אסור. — צ"ל: בשלשה בארבעה ובחמשה אסור (כן העתיק רמב"ן בסופ"ט).

א"ר בא הדא דתימר בעומדין ששם אבל בעומדין שבן מותר. — צ"ל: אבל בעומדין שכֵּן (פי' שניטלו מן הכובדין והן בפני עצמן) מותר.

הלכה ו

מתניתא פליגא על ר' יוחנן האבן שבקירויא אם ממלין בה ואינה נופלת ממלין בה כיון שהיא אפיצה כו'. — צ"ל: ואינה נופלת ממלין בה מה עביד לה ר' יוחנן כיון שהיא אפיצה לה כגופה היא ונעשה כמטלטל קירויה עצמה וסיפא פליגא על ר"ח בר יוסף ואם לאו כו' כמטלטל קירויה ע"ג האבן מתניתא פליגא על ר' יוחנן נוטל אדם את בנו והאבן בידו ר' כהן בשם רבנן דתמן כו'.

הלכה ז

ר' ינאי ר' אמי אמר עד שיהא קשור בדלת. — צ"ל: ר' ינאי חמוי דר' אמי אמר כו' (וכ"ה בעירובין פרק יו"ד).

נקמז ר' יעקב בר אחא בשם רבנן כו'. —פי' נקמז שנתכווץ החבל שקשור הנגר בו ואינו יכול להגיע אל המקום שצריך לנעול בו ה"ז דוחף ודוחק את הנגר למטה בתוך החבל עד שיגיע למקום החור שתוקע שם את הנגר (וכעין זה בעירובין פ"ה ה"ג דף כ"ב ע"ד "ולא יתר שהוא נקמז" וכתב בפירוש הקצר שם דהיינו נתכווץ; וראיתי ברקח סימן ק"צ שהעתיק בלשון הירושלמי שם "ולא יותר שהוא נכווץ" אולי שכן היה הנוסח לפניו בירושלמי שם, אבל גם נוסח שלנו נכון דזיי"ן וצד"י מתחלפות ו"נקמז" הוא כמו "נקמץ" ע' חולין מ"ו א' עשירים מקמצין וערוך ערך נקמז).

פרק יח

הלכה א

ומאן דמר אין מטלטלין לתרומה טמאה ובאותו שיש בו כו'. —צ"ל: ומ"ד אין מטלטלין במדומע בתרומה טמאה ובאותו שאין בו כדי להעלות אבל באותו שיש בו כדי להעלות לא בדא (פי' ואפי' במדומע בתרומה טמאה מותר לטלטל) דתני מטלטלין אחד המדומע בתרומה טהורה ואחד המדומע בתרומה טמאה מאן תנא מטלטלין (פי' מדומע בתרומה טמאה שיש בו כדי להעלות) ר' יהודה דתנינן (לקמן רפכ"א) ר' יהודה אומר אף מעלין את המדומע במאה ואחד א"ר זעירא הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלו כיצד הוא עושה (פי' טבל זה שיש עליו תנאי) נותן עיניו במקצתו ואוכל את השאר א"ר אלעזר אדם עומד מערב שבת ואומר ה"ז תרומה למחר ואין אדם עומד בשבת ואומר ה"ז תרומה למחר כו' אם אמר ה"ז תרומה משתחשך ה"ז תרומה אם אמר ה"ז עירוב כו' חזר בו ריבר"ב מהדא. מתניתא פליגא על ריבר"ב אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה (דמאי פ"ז מ"ה) מאי כדון מכבר לכשאפרישנה כו' מכבר לכשאניחנה בזוית תני מטלטלין את החרדל מפני שהוא מאכל יונים כו' (וע' עירובין פ"ג ה"א דף כ' ע"ד).

אלא כי נן קיימין בשיש לו מאותו המין ואין אותו המין מצוי בשוק כו'. — צ"ל: אלא כי נן קיימין בשאין לו מאותו המין ואותו המין מצוי בשוק רבנן אמרין מכיון שאין לו מאותו המין כמי שאין המין מצוי בשוק ורשב"ג אומר מכיון שאותו המין מצוי בשוק כמי שיש לו מאותו המין א"ר זעירא כו'.

הלכה ב

מתניתא פליגא על מ"ד כל המיוחד לאיסור אסור כו'. — צ"ל: מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור כו' מתניתא פליגא על מ"ד כל שייחדו לאיסור אסור (ע' מ"ש לעיל פ"ג דף ו' ע"ב, עמ' 159).

פרק יט

הלכה א

שאלנו את ר' יהודה הגוזר ואמר לנו במבוי שאינו מפולש כו'. — צ"ל: במבוי שאינו משותף והתני אסור לטלטל מתוכו לבתים כו' ובאיזמל ששבתו במבוי והוא מותר לטלטלן בכל המבוי.

ולא כן תני נשאל לחכם והתיר ישאל לחכם אחר שמא יאסור. — ע' בבלי ע"ז ז' א' תוד"ה הנשאל שהעתיקו "לא ישאל לחכם אחר" כו' וע' תוספתא עידיות פ"א.

שאם אומר את כן שמותר לעשות אף הוא אינו מוצא כו'. — צ"ל: שאם אומר את כן שמותר לעשות יעשה חולה (פי' ולמה התיר לו לחלל שבת) אם אומר את שיעשה חולה אף הוא אינו מוצא לעשות חולה ואינו מביאו.

הלכה ב

אמר רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנולד מהול כו' ובה"א אינו צריך להטיף ממנו דם ברית ר' יצחק כו'. —חסר כאן כצ"ל: ובה"א אינו צריך להטיף ממנו דם ברית ר' אלעזר בנו של ר"א הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה ועל זה שצריך להטיף ממנו דם ברית על מה נחלקו על הנולד מהול בשבת שב"ש אומרים צריך להטיף בשבת דם ברית וב"ה אומרים אינו צריך ר' יצחק בר נחמן בשם ר"ה הלכה כדברי התלמיד (כן הנוסח בילקוט פ' לך לך ובאשכול ח"ב סימן ל"ח ופירש בנחל אשכול שם שהתלמיד הוא ר' אלעזר הקפר שהוא כתלמיד לר' שמעון בן אלעזר [וכעין זה במע"ש פ"ג ה"ו נ"ד ב' וביצה פ"ב ה"ב ס"א ב'] וע' בהגהות מיימוניות בפ"א ה"ז ממילה שגם שם העתיק כנוסח זה בשם ב"ר פמ"ו אבל לפנינו בב"ר שם הנוסח ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי [במקום בנו של ר"א הקפר] והוא ט"ס).

הלכה ג

ר' אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את המילה. — כל זה מיותר ויש למוחקו וליתא לעיל פ"ט ה"ג.

לא יטול אדם עריבה מלאה חמין ויתננה ע"ג מעיים בשבת ריב"ל אמר לית כאן אלא מותר. — פי' דאין שום איסור בזה משום שבת אבל הוא אסור אף בחול משום סכנה שמא ישפכו המים הרותחין על בשרו וכדאיתא בבבלי מ' ב' ולפיכך אם היא סתומה ופקוקה היטב באופן שאין חשש שמא ישפכו המים מותר אף בשבת וכ"ה המנהג הפשוט.

ודע שרש"י ז"ל שם נתן טעם לאיסור חמין ע"ג מעיים שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ את עצמו בחמין, ובתוספות שם כתבו דאסור משום שחיקת סממנין, ושני אלו הטעמים דחוקים דלטעם רש"י הרי הוא גזירה לגזירה ולטעם התוספות קשה למה התירו אלונטית חמה ע"ג מעיים, ובתוספות שם כתבו דאלונטית לא מיחזי כרפואה ואיני רואה טעם נכון לחלק ביניהם.

הלכה ד

ר' יוסי בשם ר' יוחנן דברי ר"מ והוא שיהא שה תמים כו'. — צ"ל: דברי ר' שמעון (פי' הוא ת"ק דר"מ) והוא שיהא שה תמים כו' (ובסוגיא שלמעלה יש להגיה כגירסת ק"ע).

תיפתר שהיה שם חבורה אחת שלא שחטה א"ר זעירא מילתיה דר' ינאי כו'. — צ"ל: שהיה שם חבורה אחת שלא שחטה א"ר ינאי והוא ששכח ומל את של שבת בע"ש, מלו בשחרית ר' זעירא אמר מילתיה דר' ינאי אמר פטור ר' בא אמר חייב כו' על דעתיה דר' זעירא לית ר' חסדא כר' ינאי על דעתיה דר' בא ר' חסדא כר' ינאי א"ר מנא קומי ר' יוסי (ונוסח שלפנינו כאן נשתרבב מעירובין פ"ו ה"ה ע"ש) מה דמר ר"ח כר"ש ומה דמר ר' ינאי כר"מ (פי' דמשנתנו שאמר ר' ינאי עלה והוא ששכח ומל כו' אתיא כר"מ) ומשיבין דבר בין ר"מ לר"ש (פי' ולמה אמרו לעיל דלר' זעירא לית ר"ח כר' ינאי) א"ל לא אשכחן פלוגתא בין ר"מ לר"ש בשיור (פי' דלא מצינו שנחלקו ר"מ ור"ש בצריך שישתייר חלק מהמצוה כחבורה אחת או תינוק אחד ואם לא) כו' א"ר יוסי מיליהון דרבנן (פי' רב חסדא אליבא דר"ש דמצריך דבר שאין לו קיצבה ושיהא שם חבורה אחת שלא שחטה וכן ר' ינאי לסברת ר' בא) עבדין לו כדבר שאין לו קיצבה (ושאר הסוגיא יש לתקן כגירסת ק"ע).

פרק כ

הלכה א

בימי ר' יודה בן פזי הוה ריבעה בבי מדרשא. — פי' היסב לסעודה וכעין זה ברכות פ"ח הי"ד "לא מיסתך דאת רביע כו' גזירה דהוא רבע ואת קאים".

בעייא דא מילתא מהו לשנות קמח אחורי נפה. — ע' מה שהגהתי בזה לעיל פ"ז ה"ב דף יו"ד ע"ב (עמ' 170).

הלכה ג

ר' בא אכל מתקל זוזא מיניה ופריש לנהרא. — ע' בבלי חולין נ"ט א'.

הלכה ד

שם (בסוף העמוד) **תני נוטל אדם מלפני החמור ונותן לפי פרה מלפני בהמה כו'**. — צ"ל: תני נוטל אדם מלפני בהמה שפיה רע ונותן לפני בהמה שפיה יפה (כעין זה מובא בבבלי ק"מ ב' וגם שם פירשו מחמור לפני פרה) מלפני חמור ונותן לפני פרה.

הלכה ה

א"ר ינאי קרוח קריחה קפוח קפיחה כו'. — צ"ל: קרוח קריחה (פי' אמרי אינשי דזה שיש לו קרחה בראשו קורחין ממנו גם מקצת השערות שנשתיירו בראשו כדי שיהא קרח בכולו) קפוח קפיחה (פי' זה שנתקפח מליסטים לוקחין ממנו גם המקצת שנשאר אצלו) שפוך צנינים על מאן דקרירי ליה (פי' ששופכים מים צוננים על האיש שנתקרר)

נפיל ביתא על מגיר (פי' שכינו כמו "מגיר הוה" בחגיגה פ"א סוה"ז) רויח עליה (פי' אחר שנפל בית שכינך ואין הגבול שבינך לבינו ניכר הרחב את גבולך וקח משל שכינך וכענין שאמרו בבבלי ב"ק צ"ב א' "בתר עניא אזלא עניותא". וכל אלה משלים הרגילין בפי העם וכן כאן החמירו על העני שאין לו כר או סדין ליתן מבעוד יום על הקש שאסור לו לנענע את הקש והוא מוכרח לשכוב עליו כמו שהוא בלי נענוע וכמו שמפרש ר' חייא) תני ר' חייא הדין דין לעני (פי דין זה אינו אלא לעני שאין לו כר או סדין). והתני מודין כו' (פי' מילתא באפי נפשה היא וקאי על הא דתנן מכבש של בעלי בתים מתירין ומקשה מברייתא דחותמות שבקרקע אין מתירין בשבת) ומתירין וחותכין ביו"ט בשבת מפקפקין כו' הדא אמרה מכבש לא עשו אותו כקרקע א"ר יוסי מתניתא לא אמרה כן ושל כובסין לא יגע בו.

פרק כג

הלכה ב

[השלמות: **מטילין חלשים**. — לפי פשוטו נראה דהיינו הפייס שביומא פ"ב מ"ג מי שיזכה בעבודה, אבל על חלוקת המנות לאכילה אין מפיסין בשבת.]